

YENİDEN YAPILANDIRMA TÜRKİYE'NİN SURIYE'DEKİ MODELİ

MURAT ASLAN

YENİDEN YAPILANDIRMA
TÜRKİYE'NİN
SURİYE'DEKİ MODELİ

MURAT ASLAN

1991'de Kara Harp Okulu'nun Yönetim Bölümü'nden mezun oldu. Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) bünyesinde muhtelif görevler aldı. Aynı dönem içinde ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde 2006-2010 arasında yüksek lisans, 2011-2017 arasında da doktora eğitimini tamamladı. Akademik çalışmalar yapmak üzere TSK'dan Şubat 2017'de emekli oldu. Başkent ve Hasan Kalyoncu üniversitelerinde siyaset ve uluslararası ilişkiler alanlarında muhtelif dersler vermeyi müteakip Hasan Kalyoncu Üniversitesi'nde öğretim üyesi oldu. Savunma ve güvenlik çalışmaları kapsamında güç kavramı, istihbarat ve propaganda kavram ve uygulamaları üzerinde yoğunlaştı. Halen Hasan Kalyoncu Üniversitesi öğretim üyeliği ile birlikte SETA Güvenlik Araştırmaları Direktörlüğü araştırmacısıdır.

COPYRIGHT © 2019

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımını yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

SETA Yayınları 138
I. Baskı: 2019
ISBN: 978-605-7544-40-7

Uygulama: Erkan Söğüt
Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90
www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43
Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106
Washington D.C., 20036 USA
Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099
www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Kahire

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen Flat No: 19 Cairo EGYPT
Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985 | @setakahire

SETA | Berlin

Französische Straße 12, 10117 Berlin Germany
Tel: +49 30 20188466

YENİDEN YAPILANDIRMA TÜRKİYE’NİN SURIYE’DEKİ MODELİ

Murat Aslan

Katkıda Bulunanlar

Büşra Öztekin, İhsan Kuyumcu,
Ömer Ertuğrul Erdal, Selen Öztürk, Melis Ege Kunt, Sila Elgin

SETA

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

İÇİNDEKİLER

TAKDİM | 7

GİRİŞ | 9

YENİDEN YAPILANDIRMA KAVRAMI:

ÇATIŞMA SONRASI GÜVENLİĞİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ | 13

TÜRKİYE’NİN SURİYE’DE GÜVENLİK STRATEJİSİ | 29

TÜRKİYE’NİN SURİYE’NİN KUZEYİNDE
KAPSAMLI YENİDEN YAPILANDIRMA STRATEJİSİ | 37

YENİDEN YAPILANDIRMANIN BÖLGEDE YANSIMALARI | 59

SONUÇ | 61

KAYNAKÇA | 63

TAKDİM

Türkiye, Suriye'nin kuzeyinde kamuya açıkça ilan edilen dört amacı gerçekleştirmek için diplomatik ve askeri faaliyetlerini yürütmektedir. Bunlar Türkiye'nin hudut güvenliğinin sağlanması, terör örgütlerinin etkisizleştirilmesi, Suriyelilerin kendi yaşadıkları yörelere dönüşü için güvenli ortamın tesis edilmesi ve nihayetinde güvenliği sağlanan bölgelerde yaşamın sürdürülebilir hale getirilmesidir. Bu çerçevede Türkiye Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı hareketlerini kararlılıkla icra etmiş, diplomasi trafiğinin bir sonucu olarak İdlib'de sivil yaşama yönelik bir statünün kurgulanması ve uygulanmasına öncülük etmiştir. Söz konusu kararlılığın sonucunda Türkiye'nin hudutlarının yanı başında Münbiç'ten İdlib'e uzanan sahada terör örgütleri temizlenmiş, güven tesis edilmiş, yerinden edilen veya göçmen statüsündeki Suriyelilerin güvenli limanlarına dönüşüne zemin hazırlanmıştır.

Söz konusu askeri hareketlere paralel başlatılan yeniden yapılandırma gayretleri hem acil insani ihtiyaçlar bakımından hem de uzun dönemli istikrar yolunda bir yandan geriye dönüşleri hızlandırmış diğer yandan Suriye kuzeyinde diğer bölgelere emsal olmuştur. Tesis edilen güven ortamının sürdürülebilir olması ve normalleşmenin teşvik edilmesini ön plana çıkaran yeniden yapılandırma gayretleri bölge halkının kendi imkanlarıyla ayakta durabilmesini ifade eden "can suyu" niteliğindedir. Sonuçta Türkiye'nin yeniden yapılandırma gayretleriyle salt askeri hareketlerin değil sivil yaşama zemin hazırlayan ve refahı ön plana çıkaran faaliyetlerin daha kalıcı sonuçları olduğu görülmüştür.

Bu rapor belirtilen perspektif dahilinde diplomatik ve askeri girişimler sonrası Suriyelilerin güven içinde yaşamaya başladığı ve Özgür Suriye Ordusu'nun (ÖSO) kontrolü altındaki bölgelerde Türkiye'nin kendi imkanlarıyla başlattığı yeniden yapılandırma faaliyetlerinin bölgesel huzura katkısını incelemektedir. Bunun yanında çatışma tecrübe eden diğer bölgelere örnek olması açısından Türkiye'nin gayretlerinin kavramsal çerçevesini irdelemektedir. Devletin merkezi kurumları ile yerel yönetimlerinin her türlü imkanını seferber ederek halen yürütmekte olduğu yeniden yapılandırma gayretleri emsal bir uygulama şeklinde ortaya çıkmakta ve akademik literatürde yer alan kavramları zenginleştirmektedir. Nihayetinde uluslararası siyasetin sertliğini ön plana çıkaran kavram ve uygulamalara karşı insani değerlerin çatışma çözümleri için elzem rolünü hatırlatmaktadır.

Prof. Dr. Burhanettin Duran
SETA Genel Koordinatörü

GİRİŞ*

Günümüzde çatışmaların şiddeti ve değişim hızında yaşanan ivme muharipler yanında sivil halkı da her zamankinden daha fazla etkilemektedir. Aktörlerin ve faktörlerin karmaşıklaştığı günümüz çatışmalarında –özellikle sivillerin korunmasına yönelik– evrensel değerler “geri plan”a itilmiştir. Bu çerçevede Bosna, Afganistan, Irak ve nihayetinde Suriye gibi çatışma bölgelerinde sivil halk çatışmalar boyunca muharip unsurların insafına terk edilmiş, göçe zorlanmış veya göç etmek zorunda kalmış, insanlık dışı muameleye maruz bırakılmış, özellikle kadın ve çocuklar mağdur edilmiştir. Kendi topraklarında yaşamak arzusunda olanlar da en temel ihtiyaçlarını karşılamaktan mahrum bırakılmıştır.

Çatışmaların yarattığı bölgesel insani dram devam ederken kriz bölgelerine ilgisizlik artmış, insani dramların önlenmesi yerine göçmenlerin kendi yaşadıkları coğrafyada izole edilmesi kaygısı yoğunlaşmış ve insani maksatlarla yapılan yardımlar ise ekonomik kaygılar nedeniyle sınırlı kalmıştır. Bu çerçevede gelişmiş ülkeler çatışmaların sosyal sonuçlarını çatışma alanlarına hapsedme politikası izlemiş, küreselleşmenin belki de olumlu yanı olarak görülebilecek “insani etkileşim”de başarısız olmuştur. Böylece söz konusu ülkeler mağdur ve korumasız sivillerin çatışma bölgelerinde veya çatışmalara komşu olan devletlerin sınırları içinde “tutulması” politikasını uygulamaya sokmuş hatta aralarında “göçmenleri kendi topraklarından uzak tutma” anlaşmazlığı ortaya çıkmıştır. Göç karşıtı eylemler yanında “sivil zayıf”ın “yancıl etki” şeklinde değerlendirilmesi neticesinde sivil insan kayıpları normalleştirilmiş, kimyasal silahların kullanılması gibi küre-

---

* Yazar; Gaziantep Valiliği, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, Şehitşahinbey Belediyesi, Şehit Kâmil Belediyesi, Kızılay, TİKA, AFAD ve Hasan Kalyoncu Üniversitesi’ne araştırmaya sağladıkları destek nedeniyle teşekkür eder.

sel anlamda “gelenekselleştirilmek ve normalleştirilmek” istenmeyen yöntemler dışında tutulan varil bombası kullanımı, sivil yerleşim yerlerinin tahrip edilmesi gibi “konvansiyonel” şiddet araç ve yöntemlerine karşı da ses çıkarılmamıştır. Sonuçta çağımızın ulus devletleri insani duyarsızlıklarıyla çatışmaların önlenmesi ve sonuçlarının yönetilmesinde düşük performanslarıyla dikkat çekmektedir.

Devletlerin isteksiz ve başarısız görünüşleri yanında şiddetin sivil yerleşim yerleri ve altyapı tesislerine yöneltilmesi dünya harplerinde yaşanmış şehir yıkıntılarını hatırlatmıştır. Fiziksel tahriple sözü edilen sosyal ve siyasi çarpıklıklar göç ve yerinden edilmişliği kalıcı hale getirerek normalleşmeye yönelik çabaların önünü tıkamış ve sorunların hakiki kökenlerine yönelik gerçekçi ve de başarılabilir çabaların mahdut seviyede kalmasına yol açmıştır. Diğer bir ifadeyle insani ve sosyal dramlar kendi gerçekliklerine çarpan etkisi yaratmaya başlamıştır. Bu çerçevede çatışmaların sosyal, siyasi, idari ve askeri çarpıklıkları nedeniyle “istikrarsızlığın kurumsallaşması” ön plana çıkmıştır.

Çatışmalar esnasında yaşanan çarpıklıkların yanında çatışmaların sona erdirilmesi sonrasında devlet veya devlet dışı aktörlerin ortak çabaları akut hale gelmiş insani, sosyal ve altyapısal sorunların çözülmesi yolunda istenen düzeye ulaşamamıştır. Diğer bir ifadeyle çatışmaların sona ermesiyle birlikte sivil halk yokluk ve yıkımla baş başa kalmakta ancak az sayıda aktör yıkıma uğramış bölgelere yardım elini uzatmaktadır. Krizin ve çatışma ortamının tekrar alevlenmesi riskini barındıran çatışma sonrası ortam (acil insani yardım, sosyal, siyasi, askeri, ekonomik, kültürel, altyapı vb.) “sorumluluk hissedilen” az sayıda aktörün “yeniden yapılandırma” gayretlerini ön plana çıkarmıştır. Öte yandan çatışma sonrası “sürdürülebilir bir istikrar”ın tesis edilmesinde, “kurumsallaşma” istikametinde yürütülen kısıtlı faaliyetlerin başarısı barışın kalıcılığına doğrudan etki etmektedir. Bu çerçevede kazanımlı olmayan günümüz çatışmalarında asli zaferin –çatışmalarla değil– kriz sonrasında kazanılan kalplerden geçtiği dikkate alınırsa yeniden yapılandırma gayretlerinin önemi anlaşılabilir. Ancak çatışmaların değişen doğası ile çatışmaların sonlandırılması sonrası sarf edilen gayretler dikkate alındığında devlet ve devlet dışı aktörlerin yeniden yapılandırma ve normalleştirme çabalarını kendi öncelikleri kapsamında sürdürdükleri de bir gerçektir. Ancak az sayıda aktör herhangi bir çıkar kaygısı olmadan ve karşılık beklemeden yeniden yapılandırma girişimlerine destek vermektedir.

Dünya genelinde meydana gelen çatışmalarda yaşanan bahse konu gelişmeler ile çatışma esnasında/sonrasında müşahade edilen yapılandırma gayretleri aktörler ve faktörler bağlamında derinlik ve genişlik gösteren Suriye’de kendini

tekrar etmektedir. Suriyeliler 2011'den bu yana yerinden edilmiş veya göçmen statüsüne düşmüş topluluklardan kaynaklanan sorunların yanında altyapının tahrip olması ve devlet sorumluluğunda verilmesi gereken hizmetlerin karşılanamamasından dolayı mağduriyet yaşamaktadırlar. Yaşanan yıkım ve temel ihtiyaçların karşılanamaması güvenlik sorunlarına çarpan etkisi yaratmakta, böylece sivil halkın hem güvenli hem de temel hizmetlerin sağlandığı bölgelere/ülkelere göçü artmakta, daha da vahimi çatışan taraflar ve Suriye rejimi göç etmiş kitlelerin geri dönüşüne ket vurmaktadır.

Ortaya çıkan resim ve Ankara'nın Suriye politikası Türkiye'nin iki farklı boyutu olan bir strateji izlediğini göstermektedir. Stratejinin bir ayağını güvenlik algısı diğer ayağını da yeniden yapılandırma yoluyla kalıcı istikrar sağlanması teşkil etmektedir. Bu çerçevede Ağustos 2016'dan itibaren bölgesinde aktif bir politika izleyen Türkiye, Suriye'de bekasına yönelik risk ve tehditleri kaynağında etkisiz hale getirmek, hudut güvenliği sağlamak, Suriyelilere daha güvenli bir yaşam alanı tesis etmek ve mültecilerin güvenli bir şekilde geri dönüşünü başlatacak koşulları oluşturmak amacıyla yerel ve meşru muhalif gruplarla birlikte askeri operasyonlar icra etmiştir. Söz konusu operasyonlar aylarla ölçülebilen bir zaman diliminde icra edilirken yeniden yapılandırma gayretleri askeri operasyonlarla aynı anda başlatılmış ve halen sürdürülmektedir. Bu "kapsamlı angajman/harekat" (*comprehensive engagement/operation*) konsepti dahilinde silahlı kuvvetlerle birlikte tüm devlet kurumları, istekli sivil toplum örgütleri (STÖ) ve bir kısım uluslararası örgüt Suriye'de yeniden yapılandırma faaliyetlerine koordineli bir şekilde yönlendirilmiştir. Aynı zamanda Türkiye'den Suriye'ye komşu valilik, belediye, milli düzeyde faaliyet yürüten kurum ve vakıflar, STÖ'ler seferber olmuştur.

Suriye'de meydana gelen gelişmeler ışığında Türkiye'nin güvenlik odaklı aktif politikalarının uzantısı olan yeniden yapılandırma girişimlerinin etkinliğini incelemek amacıyla hazırlanan bu raporun birinci bölümünde yeniden yapılandırma kavramının kapsamı tartışılmaktadır. Böylece literatür ve pratik ışığında çatışma esnası ve sonrasında "yeniden yapılandırma"nın çerçevesinin ne olduğu sorgulanırken dikkate alınması gereken faktörlere yönelik bir tarama yapılmaktadır. Genel kabul gören sürecin yanında bu raporun literatüre katkısı olabilecek ve Türkiye'nin yeniden yapılandırmasının incelenmesinde referans olarak kullanılacak yeniden yapılandırma modeli üzerinde durulmaktadır.

Suriye'yi vaka, Türkiye'yi de model olarak alan raporun ikinci bölümünde yeniden yapılandırma gayretlerine yön veren Ankara'nın güvenlik öncelikleri ve Suriye'de icra ettiği güvenliği sağlama girişimlerinin rasyonalitesi tartışılarak ye-

niden yapılandırmanın arka planı ortaya konulmaktadır. Üçüncü bölümde Türkiye’nin Suriye’de özellikle El-Bab, Cerablus ve Afrin’de yeniden yapılandırma faaliyetleri birinci bölümde tespiti yapılan model çerçevesinde ele alınmaktadır. Böylece Türkiye’nin Suriye’nin kuzeyinde icra ettiği askeri operasyonlar ve halkı merkeze alarak paralelinde yürüttüğü yeniden yapılandırma girişimlerinin arka planında işleyen “moral ve rasyonel akıl” irdelenmektedir. Türkiye’nin Suriye’deki yeniden yapılandırma faaliyetlerinin merkeze alındığı araştırmada rakamsal verilerle desteklenen icraatlar somut olarak ifade edildikten sonra yeniden yapılandırmanın muhtelif versiyonları üzerinden analiz edilmektedir. Söz konusu faaliyetlerin dönütünü incelemek amacıyla dördüncü bölümde Türkiye’nin yeniden yapılandırma faaliyeti icra ettiği Suriye’nin kuzeyinde Suriyelilerin algısına yönelik yapılan araştırmanın sonuçları ortaya konmaktadır.

Bu araştırmada kavramsal çalışmalar ve Türkiye’nin tercih ettiği politikalar için literatür ve açık kaynak taraması gerçekleştirilirken yeniden yapılandırma faaliyetlerine yönelik Türkiyeli ve Suriyeli kurum ve kuruluşlar ile STÖ’lerin sağladığı bilgilerden faydalanılarak Suriyelilerin ve terör örgütleri ile devlet dışı aktörlerin algılarının tespit edilmesi gayesiyle mülakatlar yapılmıştır. Raporun sonucunda yeniden yapılandırmanın kendine has zorluklarına karşın getirisinin kalıcı barış için ne derece elzem olduğu hususu vurgulanmaktadır.

YENİDEN YAPILANDIRMA KAVRAMI: ÇATIŞMA SONRASI GÜVENLİĞİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

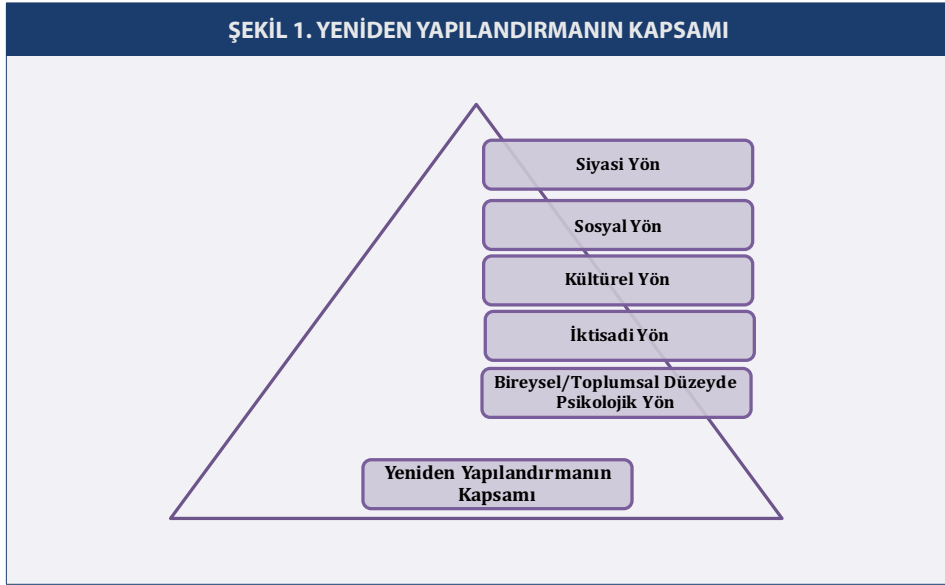
Yeniden Yapılandırmanın Kapsamı

Çatışmalar sırasında ve sonrasında meydana gelen “çok yönlü sorunlar; çok yönlü çözümleri, idari kapasitelerin geliştirilmesini, kıt kaynakların etkin dağıtımını gerektirir.”¹ Etnisite, kabile, aşiret, mezhep, tarikat gibi farklı toplumsal veya dini birimler etrafında kümelenen düşmanlıklar dikkate alındığında söz konusu sorunların tüm dinamiklere cevap verecek ve tüm aktörleri memnun edecek adil bir çizgide çözümlenmesi kolay görünmemektedir. Afganistan ve Bosna gibi etnik veya mezhep temelli çatışmaların görüldüğü alanlarda devlet kurma, ortak ruh tesis etme gibi girişimlerin de ajandaya dahil edilmesi söz konusu süreci karmaşıklaştırmaktadır. Nihayetinde yeniden yapılandırma acil insani yardım ve altyapı inşalarından ibaret olmayıp siyasi, sosyal, kültürel, iktisadi, askeri ve bireysel/toplumsal düzeyde psikolojik yönler gibi birçok dinamiği kapsamaktadır (Şekil 1).²

Belirtilen dinamiklerin gölgesi altında “başarısız” (*failed*) sıfatıyla nitelenen devletlerde sadece çatışmalar değil devletin fonksiyonlarını ve hizmet yükümlülüğünü yerine getirememesi nedeniyle de bireyin devletine olan güven ve bağlılığının erozyona uğraması bir vakadır. Bu çerçevede birey ve toplum genelinde çatış-

1. James Earnest, “Post-Conflict Reconstruction: The Complexity and Challenges of Planning and Implementing Infrastructure Projects in Kosovo”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Curtin University, Perth: 2011), s. 1.

2. Earnest, “Post-Conflict Reconstruction”.

manın neden olduğu acılar yanında devlet aktörünün “belirsiz hale gelmesi” umuda yol açacak beklentilere set çekmiştir. Toplum içinde farklılaşma ve ayrışmayı da kamçılayan söz konusu “boşluk” başarısız devletin varlığının sorgulanmasına yol açarken muhasımlar arasında hayal edilen uzlaşmaya meydan okumakta, toplumdaki kronik sorunlar da bir arada yaşama iradesine engel olabilmektedir. Dolayısıyla başarısız devletlerin iç çatışmalara sahne olması veya söz konusu çatışmaların yayılması yaygınlaşırken çatışma sonrası tahrip olan altyapı, sarsılan toplumsal denge ve çatışma alanına akan muharipler, silahlar gibi girdilerden kaynaklanan “geri dönülemezlik” toplumsal fay hatlarının derinleşmesine neden olmaktadır.

Çatışma sonrasında bahsi geçen “yıkılmışlığa” ilave olarak nüfuz alanını genişletme ve çıkarlarını koruma motivasyonuna sarılmış “dış” siyasi-askeri müdahaleler çatışma sonrası ortamda hudut değişikliklerine de yol açacak kırılğan yapıyı himaye edebilmektedir. Irak, Afganistan ve son olarak Suriye müdahalelerinde görüldüğü üzere toplumsal fay hatlarını istismar etmek yoluyla “küresel terörle savaş, istikrar, liberalleşme” gibi bahanelerle uluslararası rekabetin ayrılıkçı tohumları yerele aktarılabilen, müdahaleler arzulan bağımlılık ilişkileri tesis edildiği takdirde askeri alandan siyasi mahiyete dönüşmektedir. Örnek vermek gerekirse Earnest’in işaret ettiği üzere ABD’li senatörler Susan Collins ve Joseph Lieberman Irak ve Afganistan’ın refah toplumları olma yolunun ancak ABD ile ittifak içinde olmalarından geçtiğini ifade etmiştir.³ ABD’nin Afganistan’a müda-

3. Earnest, “Post-Conflict Reconstruction”, s. 2.

halesinde Kuzey İttifakı'nı, Irak kuzeyindeki Kürt grupları, Suriye'de son döneme kadar bir terör örgütünü "müttefiklik" ilişkisi bağlamında öne çıkarmış olması hem çatışma dönemindeki dinamikleri etkilemiş hem de çatışma esnasında ve sonrasında bölgesel farklılıkları derinleştirmiştir. ABD nezdinde "imtiyazlı" olan söz konusu oluşumlar çatışmaların yıkımından etkilenmemiş, kendi bölgelerinde diğer etnik toplumlar aleyhine demografik dönüşümleri gerçekleştirmiş, yayılmacı bir ruhla etki alanlarını genişletmiş, hami devletlerin katkısıyla altyapının geliştirilmesi ve yaşam koşullarının iyileştirilmesinde öncelik kazanmıştır. Mağdur olan topluluklar ihmal, saldırganlığa maruz kalma ve etnik temizlik odaklı girişimlerin sonucunda daha fazla yıkımla yüzleşmek zorunda kalmıştır.

Çatışmaların yoğun yaşandığı bölgelerde tahrip edilen önemli bir husus da toplum düzeninin sağlanmasında elzem olan normların geçerlilik ve etkilerini yitirmiş olmalarıdır. Geleneklerin dahi duraklama içinde olduğu idari ve toplumsal yapıda yaşanan erozyon zamanla normların geçerliliğini yitirmesine yol açabilmektedir. Bu yüzden düzen tesisinde norm eksikliğinden kaynaklanan kaos nedeniyle yapısal sorunlar baş gösterebilmekte, bürokraside örgütlenmenin çökmesiyle de terör örgütleri ile suç şebekeleri belirleyici aktörler olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla söz konusu bölgelerde yok olmuş hizmet ve üretim sektörü, norm ve bürokrasi eksikliği nedeniyle siyaset, ekonomi ve güvenlik gibi temel alanlarda "kendine yeterli" bir yapının kurulmasına engel olmakta, güvenlik ve ülke yardımı şeklinde zuhur edecek dış desteği zorunlu kılmaktadır. Nitekim Libya'da Kaddafi rejiminin devrilmesi sonrası NATO'nun güven ortamının tesisine dahil olmaması halen bu ülkede yaşanan kaosu açıklanması için uygun bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Sonuçta kriz bölgelerinde güvenliğin sağlanması ve temel hizmetlerin sunulması ya da dış desteği kuvvetli bir liderlik ve uzlaşma etrafında toplanılması ya da dış desteği ikna veya zorlamasıyla gerçekleştirilebilmektedir.⁴

Kavramsal tartışmanın kapsamı ve boyutu Bosna Hersek, Kosova, Afganistan, Irak, Libya veya halen Suriye özelinde değerlendirildiğinde yeniden yapılandırma projelerinin planlanması ve icrasında değişim, karmaşıklık ve belirsizlik nedeniyle zayıf kaldığını iddia etmek abartı olmayacaktır.⁵ Nihayetinde söz konusu çatışma bölgelerinde halen şahit olunan sorunlar tecrübe edilen vakalarda yeniden yapılanma uygulamalarının tekrar tartışmaya açılmasını gerekli kılmaktadır. İzlenmiş olan yeniden yapılandırma süreçlerinin analizi gelecek dönemin

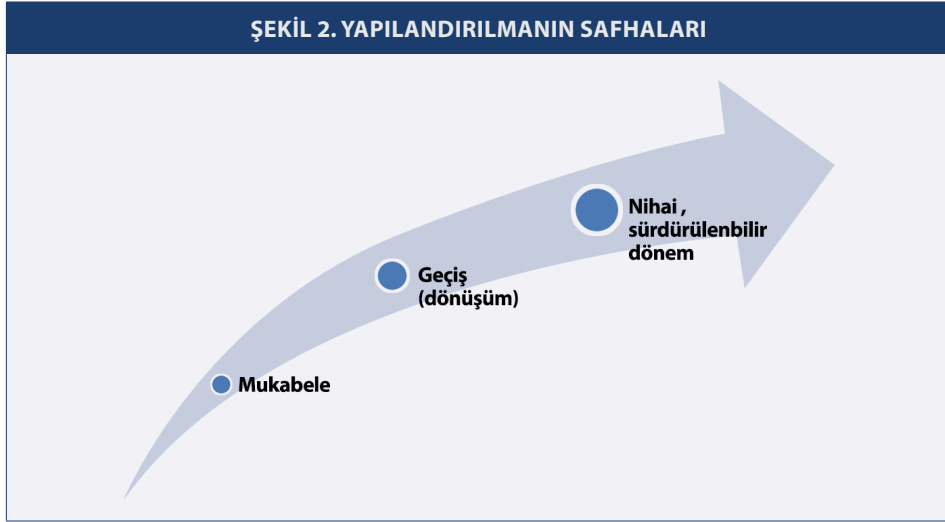
4. Alan J. Kuperman, "Lessons from Libya: How Not to Intervene", Belfer Center, (Eylül 2013), <https://www.belfercenter.org/publication/lessons-libya-how-not-intervene>, (Erişim tarihi: 12 Aralık 2018).

5. Earnest, "Post-Conflict Reconstruction", s. 37.

gayretlerine şekil verirken Türkiye’nin Suriye’de yürüttüğü yeniden yapılandırma çabalarının kapsam ve yönteminin değerlendirilmesine katkı sağlayacaktır.

Yeniden Yapılandırma Süreci

Genel olarak ele alındığında çatışmalar sonrası yeniden yapılandırma faaliyetlerinin üç safhada ele alındığı görülmektedir. Bu çerçevede Stratejik ve Uluslararası Çalışmalar Merkezi (CSIS) tarafından yapılmış olan araştırmaları referans gösteren Naraghi ve Anderlini çatışmalar sonrası yeniden yapılandırma faaliyetlerindeki safhaları (Şekil 2’de görüldüğü üzere) radikalizm, etnik temelli ayrışmalar, organize suç örgütleri ve yabancı müdahaleler gibi girdilerin de etkin olduğu ortama bağlı olarak şöyle tasnif etmektedir:

- Askeri müdahale, acil insani yardım ve yardımın güvenliğinin sağlanmasını kapsayan “mukabele”
- Toplumun kendine yeterli hale getirildiği, bu kapsamda geçiş sürecinde ekonomik gelişim, altyapı ve idari kapasitenin artırılmasını içeren “geçiş” (dönüşüm)
- Çatışmanın tekrar ortaya çıkmasının önlenmesi istikametinde normalleşmenin ön plana çıktığı, sürdürülebilir ve kendine yeter bir yapının tesis edilmesi şeklinde “nihai (sürdürülebilir) dönem”⁶

6. S. Naraghi ve J. E. Anderlini, “Post-Conflict Reconstruction”, International Alert ve Women Waging Peace, *Inclusive Security, Sustainable Peace: A Toolkit for Advocacy and Action*, (The Initiative for Inclusive, Londra: 2007), s. 51.

Söz konusu safhalar sadece çatışmanın tekrar nüksetmesini önlemekten ibaret değildir. Aynı zamanda güvenlik ortamı, idari kapasite ve hizmet verme kabiliyeti, altyapı, finansal ve ekonomik sistem, adalet ve refah devletinin tesis edilmesi gibi toplum ihtiyaçlarının karşılanmasında izlenen doğal akış niteliğindedir. Esasen söz konusu safhalar –zaman dilimlerine ayırma bağlamında– kısa dönemde alınması gereken acil önlemler, orta dönemde bir sistem kurulması ve yapılanmanın gerçekleştirilmesi, uzun vadede toplumun kendi kaynaklarıyla ayakta durmaya başlayarak istikrarın kalıcı hale getirilmesi şeklinde ifade edilebilir.

Yeniden Yapılandırma Sürecini Etkileyen Hususlar

Çatışma ortamının anlaşmazlık ve düşmanlık üzerine yapıldığı dikkate alındığında çatışma sonrasındaki yeniden yapılandırma ortamına etki edebilecek dinamikler çoğunlukla menfi çizgide kendini göstermektedir.⁷ Bu nedenle güvenlik tesisi, güven artırıcı önlemler ve uzlaşımın idamesi çabalarıyla yeniden yapılandırma gayretlerinin takviye edilmesi gerekmekte, ilk etapta da paralel ve destekleyici nitelikte sürdürülebilir güvenlik hizmetlerinin tesisi ihtiyacı kendini hissettirmektedir. Bosna, Kosova, Afganistan ve Irak örnekleri dikkate alındığında yeniden yapılandırmaya etkili olabilecek faktörler uluslararası toplumun çatışmaya müdahalesini de içine alan çatışmanın doğası, çatışmayı sonlandıran uzlaşımın kapsamı, çatışma aktörlerinin yeniden yapılandırma girişimlerine yönelik tavırları, coğrafi koşullar, ulaşılabilir kaynaklar ile halkın demografik yapı, kültür ve rızası, dış müdahale ve radikal gruplar gibi hususlar belirleyici olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 3).

Güvenlik tesisinde icra edilen askeri nitelikli faaliyetleri genellikle çatışmanın doğası, uluslararası toplumun müdahale biçimi ve çatışmayı sonlandıran uzlaşım aracının kapsamı etkilemektedir. Örneğin Dayton Barış Antlaşması gibi olağanüstü yetkilerin tayin edildiği uzlaşım metinleri, güvenlik tesisi ve yeniden yapılandırma gayretlerinde uluslararası aktörlere, Bosna Hersek Federasyonu üzerinde geniş yetkiler tanımıştır. Ancak Bonn Antlaşmasıyla uzlaşımın tesis edildiği Afganistan için aynı durum geçerli değildir.⁸ Uluslararası misyon, koalisyon ve NATO olmak üzere iki başlı bir görünüm sergilerken Bonn Antlaşması muhalif unsurlar tarafından reddedilmiştir. Öte yandan Bosna Hersek örneğinde uluslararası gücü

7. Nassrine Azimi, "Challenges of Post-conflict Reconstruction: What Have We Learned in the Past Decade?", Lecture Notes, <https://home.hiroshima-u.ac.jp/heiwa/cons/Azimi/03.pdf>, (Erişim tarihi: 14 Aralık 2018).

8. Gül Seda Acet ve Fazlı Doğan, "11 Eylül Olayları Sonrası ABD-Afganistan İlişkileri: İstiladan İşbirliğine", *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 33, (2017).

ŞEKİL 3. YENİDEN YAPILANDIRMAYA ETKİ EDEN FAKTÖRLER

Boşnaklar lehine müdahil olmuş bir unsur olarak algılayan Bosnalı Sırlar bu durumu hoş karşılamamış, Türkiye gibi bazı ülkelerin yeniden yapılandırma gayretleri Sırların yoğun yaşadığı bölgelerde kısıtlı icra edilebilmiştir.⁹

Otuz yıldan fazla bir süre işgal, çatışma ve katliamları yaşamış Afganistan ise yeniden yapılanma gayretlerine bağımlı olmasına karşın ABD varlığına karşı zamanla gelişen ön yargı ve muhaliflerin reddi nedeniyle kısıtlı bir şekilde sadece otoritenin tesis edilebildiği bölgelere yönlendirilebilmiştir. Güvenlik sorumluluğunun NATO'ya devri sonrası ittifak üyesi diğer ülkelerin daha etkin yapılandırma gayretleri yürüttüğünü ileri sürmek mübalağa olmayacaktır. Suriye örneğinde de çok sayıda aktörün yürüttüğü vekalet savaşları bir uzlaşımın sağlanması bir tarafa çatışmaların etkilerinden sivillerin korunması gibi etik ve insani çözümleri çıkmaza sokmuş, aktörler yeniden yapılandırma bir yana çatışmanın lehte sonuçlanması dışında başka bir maksada yönelmemiştir. Bu nedenle Türkiye'nin önyak olduğu insani yardım ve yeniden ya-

9. Ahmet Yıldız, "Türkiye'nin Balkanlarda Etkin Bir Politika İzlemesinin Avrupa Birliği ile Olan İlişkilere Etkileri", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne Trakya Üniversitesi, Edirne: 2006).

pılandırma faaliyetleri dışında Suriye’de yeniden yapılandırmaya ortam hazırlayacak bir uzlaşıdan bahsetmek iyimser bir tahminden öteye geçmemektedir.

Afganistan örneğinde muhaliflerde görüldüğü üzere çatışma aktörlerinin tavırları yeniden yapılandırmayı bir yandan engelleyebilmekte diğer yandan da dikkate alınması gereken hassas dengeler nedeniyle yapılandırmanın “istenmeyen” istikamette seyretmesine neden olabilmektedir.¹⁰ Bu çerçevede yeniden yapılandırma faaliyetleri çatışma sonrasında bazı bölgelerde belirgin düzeyde yerel kapasiteye ulaşılmasını sağlarken hizmet ve gelişimden mahrum kalan bölgeler güvenlik risklerini artırmaktadır. Suriye’de de söz konusu dağınıklık net bir şekilde hissedilmektedir. Çatışma koşullarının devam etmesi nedeniyle sadece Türkiye ve ÖSO tarafından kontrol edilen bölgelerde yeniden yapılandırma gayretleri öne çıkmakta, gerek Rusya, İran ve Esed rejiminin gerekse ABD’nin Suriye’de kontrol ettiği bölgelerde ise yeniden yapılandırmadan ziyade askeri operasyonlar ön planda durmaktadır. Dolayısıyla çatışma ortamının farklı bölgelerinde yürütülen farklı düzeydeki yeniden yapılandırma gayretleri çatışmaların gidişatını farklı düzeyde etkileyebilmekte, askeri operasyonların yoğun olduğu bölgelerde halk göç meylederken yeniden yapılandırmanın arzulanmış düzeyde olduğu alanlar sürekli göç almaktadır. Nitekim Suriye’de İdlib, El-Bab, Azez ve son dönemde Afrin’in cazibe merkezi haline gelmesinde Türkiye’nin diğer aktörlere oranla daha etkin yeniden yapılandırma faaliyeti icra etmesinin etkili olduğu ileri sürülebilir.

Aktörlerden kaynaklanan dinamikler yanında coğrafi koşullar ve ulaşılabilir kaynaklar da yeniden yapılandırma gayretlerinin maliyet, kapsam ve yoğunluğunu belirlemektedir. Irak’ta yürütülmüş yeniden yapılandırma faaliyetleri coğrafi anlamda bir zorluğu gündeme getirmemiş ancak ABD kaynaklarına bağımlı bir yeniden yapılandırma programı uygulanmıştır. Öte yandan Afganistan’da coğrafya engel niteliğiyle ülkenin her köşesine ulaşılmasına ket vurmuş, kaynaklar devletlerin yardım konferansları yoluyla elde edilebilmiştir.¹¹ Bağışlar kısıtlı olmasına rağmen özellikle Afganistan’ın şehir merkezlerinde tesis edilen yeniden yapılandırma timleri (Provincial Reconstruction Teams, PRT) tabi olduğu devletler marifetiyle kendi bölgelerinin yapılandırılmasında başat rol oynamıştır.¹² Ancak söz

10. Afganistan’da tarafımdan yapılan gözlemlerde Taliban’a müzahir olan bölgelerde yeniden yapılandırmanın etkin bir şekilde icra edilemediği, öte yandan farklı etnik grupların yaşadığı söz konusu bölgelerde etnik ayrımcılık temelinde iddiaların bizzat Taliban tarafından dillendirildiği tespit edilmiştir.

11. “Geneva Conference on Afghanistan”, UNAMA, 27-28 Kasım 2018, <https://unama.unmissions.org/geneva-conference-afghanistan>, (Erişim tarihi:14 Aralık 2018).

12. Oskari Eronen, “PRT Models in Afghanistan Approaches to Civil-Military Integration”, *CMC Finland Civilian Crisis Management Studies*, Cilt: 1, Sayı: 5, (2008).

konusu program şehir merkezleri ve PRT tesis eden devletlerin sağladığı bütçeyle sınırlı kalmış, kırsala ulaşmak her bölgede aynı derecede mümkün olmamıştır.¹³ Suriye örneğinde coğrafi anlamda engel niteliğinde bir zorluk yaşanmasa da çatışmaların yayıldığı alanlar acil ihtiyaçların dahi karşılanmasını zorlaştırmıştır. Yalnızca Türkiye ile Türkiye koordinesinde uluslararası örgütler tarafından tahsis edilen kaynaklar kısmi nitelikte yapılandırma gayretlerini destekleyebilmiştir. Dolayısıyla kaynak tahdidi ve Türkiye dışındaki aktörlerin isteksizliği bir taraftan radikal muhaliflerin aleyhte söylemlerine ortam hazırlamış diğer taraftan da tesis edilen düzenin (aslında düzensizliğin) sivil halka menfi etkileri hissedilmiştir.

Coğrafi koşulların yanında çatışma mağduru halkın demografik yapısı, kültür ve rızası da yeniden yapılandırmanın “eşit ve adil icra ediliyor olma” algısına ve faaliyet sonrası ulaşılan sonuçların ölçümüne etki etmektedir. Çatışmaların genellikle çok kültürlü bölgelerde en az iki çatışan taraf arasında cereyan etme hususu dikkate alındığında yeniden yapılandırmanın hassas dengeler gözetilerek icra edilmesini bir koşul olarak öne çıkarmaktadır. Özellikle barışa destek hareketlerinin icra edildiği dönemlerde tarafların yansız tutumu ve rızası ön plana çıktığı için yeniden yapılandırma faaliyetlerinin barışı destek misyonuna uygun kapsamda icra edilmesi gerekmektedir.

Genel itibarıyla yeniden yapılandırma faaliyetlerini etkileyen söz konusu hususlar farklı bölgelerde farklı dinamikleri ön plana çıkarmaktadır. Farklılıkların gölgesi kimi çatışma bölgelerinde muhalif direnci diğerlerinde ise dış dinamikleri belirgin hale getirmekte, nihayetinde yeniden yapılandırma gayretinin çatışma sonrası ortamın kendine has özelliklerine uygun biçimde planlanması gerekmektedir. Ancak her koşulda yeniden yapılandırma gayretlerine hükmeden söz konusu dinamikler yapılandırmanın etkinliğini belirlemektedir.

Yeniden Yapılandırmada Prensipler

Azimi, yeniden yapılandırma sürecine yönelik dört hususa dikkat çekmektedir. Bu kapsamda huzur ortamının kalıcı hale gelmesi ve çatışmadan barışa istikrarlı bir geçiş sürecinin yaşanabilmesi için güvenlik, hukuk düzeni, iyi yönetim ve ekonomik olanakların sunulması şeklinde özetlenebilecek prensipler ön koşul halinde kendini hissettirmektedir.¹⁴ CSIS da Azimi’nin ileri sürdüğü prensiplere paralel

13. Eronen, “PRT Models in Afghanistan Approaches to Civil-Military Integration”, s. 12.

14. N De Rham-Azimi, *Challenges of Post-conflict Reconstruction: What We Have Learned in the Past Decade?*, (United Nations Institute for Training and Research, Toyohogaku: 2004).

bir tespitte bulunmaktadır. Bu çerçevede CSIS tarafından güvenliğin sağlanması, adalet ve siyasi uzlaşma ortamının tesis edilmesi, sosyal koşullar ve ekonomik refahın iyileştirilmesi, idari kapasite ve siyasi katılımın sağlanması hususları prensip olarak benimsenmiştir (Şekil 4).¹⁵

Güvenliğin tesisi ve kurumsallaştırılması kapsamında bir yandan toplumsal güvenlik algısının iyileştirilmesi yoluyla kurulan düzene itimadın sağlanması amaçlanırken diğer yandan da çatışmaya taraf olanların yapılandırma faaliyetlerinin yürütülmesine yönelik olumsuz etkilerinin engellenmesi ön plana çıkmaktadır. Ayrıca güvenlik kapasitesinin tesis edilmesine paralel olarak yerel unsurların güvenliği sağlama sorumluluğu ve kabiliyetini kazanması yapılandırmanın nihai amacı olan sürdürülebilir toplumsal hayat için gereklidir. Çatışma ortamlarında yeşeren organize çeteler ve artan suç oranları yapılandırma gayretlerine gölge düşürebileceğinden güvenliğin tesis edilmesi temel ve öncelikli prensip olarak öne çıkmaktadır.

Adalet ve siyasi uzlaşma ortamının tesis edilmesi yeniden yapılandırma faaliyetlerine yerel halkın itibar etmesi ve onu desteklemesi açısından önemlidir. Adalet dağıtma ve kolluk kuvvetleri marifetiyle düzen oluşturma gayretleri uzlaşmanın devamlılığı ve yapılandırma gayretlerine karşı direncin önlenmesi kapsamında değerlendirilebilir. Sosyal koşullar ve ekonomik refahın iyileştirilmesi yapılandırma gayretlerinin devamında kendisine yeterli bir toplumsal yapının oluşturulmasını mümkün kılmaktadır. Ayrıca muhalif unsurların eleman temini çabalarının önlenmesinde söz konusu iki prensip önem taşımakta, toplumun geneli kadar bireyin algısını da olumlu etkilemektedir. Bu çerçevede işleyen bir ticari hayat ve ekonomiyle mal, insan ve hizmetlerin ülke/bölge içinde serbest dolaşımının sağlanması yapılandırmanın başarısında ölçüt olarak karşımıza çıkmakta, yolsuzluklar ve karaborsanın önlenmesi gibi toplumu umutsuzluğa sevk edecek karma-

15. Anthony H. Cordesman, *The Afghan War in 2013: Meeting The Challenges of Transition*, (Center for Strategic & International Studies, Washington D.C: 2013).

şa ortamı önlenerek toplumun tabanına yönelik yardım faaliyetleri doğrudan ve kesintisiz yapılabilmektedir.

İdari kapasite ve siyasi katılımın sağlanması diğer bir ifadeyle örgütlenme ve temsili mümkün kılan girişimler zorlu süreçler olarak ön plana çıkmaktadır. Toplumun farklı katmanları arasında güç paylaşımı ve farklı etnik yapıların örgütlü veya örgütsüz mücadelesi yapılandırma gayretlerinin denge dahilinde icra edilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu çerçevede toplumun demografik yapısı ve iç dinamiklerinin dikkate alındığı denge kurma stratejisi ihtiyaç duyulan idare kapasitesinin tespit edilmesi, kaynak ve hizmetlerin adil dağıtımı, karşıt eylem ve söylemlerin önlenmesi gibi potansiyel problemleri önleyebilmektedir.

Yeniden yapılandırmanın karakterine etki eden ve hem Azimi hem de CSIS tarafından ifade edilen prensiplerin Türkiye’nin Suriye’de El-Bab, Cerablus, Afrin ve İdlib bölgelerinde icra ettiği yeniden yapılandırma gayretlerinin analiz edilmesinde bir referans olarak kullanılması mümkündür. Ancak Türkiye’nin yeniden yapılandırma gayretlerinin Türkiye’nin kendi şartları ve kapasitesinin okunmasıyla açıklanması daha doğru olacaktır. Nitekim Türkiye bahse konu dört safhalı süreç yerine daha ayrıntılı bir modeli benimsemiştir. Bosna, Kosova, Afganistan veya Irak’ta asker odaklı yapılandırma modelleri yerine STÖ’ler ile devlet kurumlarının dahil olduğu “kapsamlı” bir model ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla daha önce ifade edilen ve ana yol haritası niteliği taşıyan prensiplerin yanında Türkiye’nin kendi kapasitesi doğrultusunda uygulamaya koyduğu yeniden yapılandırma gayretleri yeni bir model teşkil etmektedir.

Yeniden Yapılandırmada Türkiye’nin Uyguladığı Modelin Kavramsal Çerçevesi

Çok uluslu askeri yapıların veya uluslararası örgütlerin yükümlendiği yeniden yapılandırma faaliyetleri ortak amaç doğrultusunda gayret birliğini mümkün kılmış olsa da karşılaşılan dinamiklerin olumsuz etkileri yapılandırma faaliyetlerini menfi etkileyebilmiştir. Örneğin uluslararası örgütlerin başat rol oynaması veya farklı sektörlerde farklı devletlerin sorumluluk yüklenmesi şeklinde görülen Bosna ve Afganistan örnekleri uluslararası örgütler çatısı altında koordinasyon problemlerini belirgin hale getirmiştir.¹⁶ Nitekim ülkelerin kendi doktrinlerine uygun yapılandırma süreci takip etmesi ve önceliklerini tespit ederkenki milli ter-

16. Mohammad Masoom Stanekzai, “Dilemmas of State Building in Afghanistan”, World Bank, (Ekim 2009), https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/4588/deor_11_2_36.pdf?sequence=1&isAllowed=y, (Erişim tarihi: 16 Aralık 2018).

cihleri çok uluslu angajmana gölge düşürebilmektedir. Aynı şekilde hükümet dışı örgütlerin (NGO) faaliyetleri ve kontrol edilmesi bir sorunsal olarak karşımıza çıkmaktadır. Afganistan örneğinde görüldüğü üzere NGO'lar kaynaklarını daha çok kendi personeline veya toplumun sadece belirgin bir kısmına tahsis etme eleştirilerine maruz kalmaktadır.¹⁷ Öte yandan Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyinde kendi imkanlarıyla yürütmüş olduğu yapılandırma girişimlerinde daha önce sözü edilen dinamiklerin yansımaları ve aktörlerin olumlu yaklaşımı nedeniyle müspet bir yapılandırma iklimi görülmektedir. Bu nedenle Türkiye'nin Suriye'deki girişimleriyle karşılaştırıldığında yeniden yapılandırmaya angaje olan çok uluslu veya farklı devletlerden müteşekkil aktörlerin farklı çıkar ve motivasyonlarla yapılandırma gayretlerinin muhatap olunan toplumda parçalanma ve kutuplaşmaya yol açabildiğini iddia etmek abartı olmayacaktır.

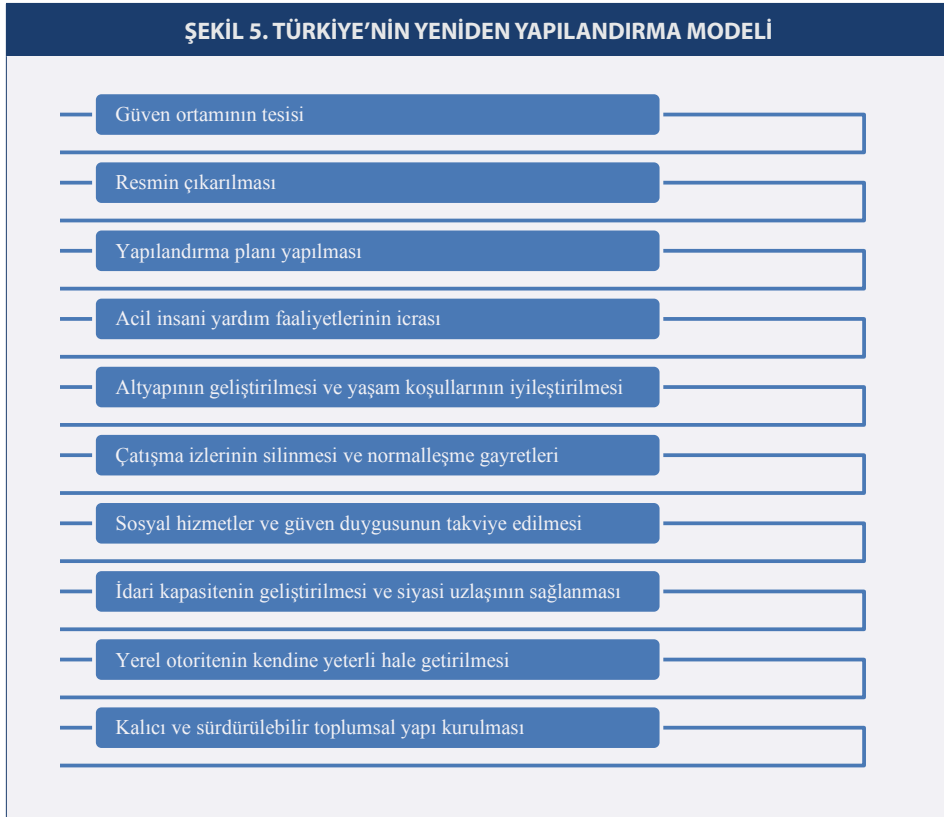
Yeniden yapılandırma sürecine yönelik terörist veya muhalif unsurlar, rekabet halindeki toplumsal katmanlar ve çatışma sonrası ortam şeklinde sıralanabilecek direnç odakları “yapılandırma engeli” şeklinde değerlendirilebilir. Cinsiyet eşitliği ve idari kadrolarda adil temsil konuları da aynı şekilde yapılandırmanın toplum kaynaklı kültürel engeli olarak sıklıkla öne çıkmaktadır. Söz konusu modelin belirtilen engellerden etkilenmemesi için “stratejik iletişim” kanallarının açık tutulması ve şeffaf bir yapılandırma süreci izlenmesi önem arz etmektedir. Bahse konu engeller yeniden yapılandırma süreçlerinin farklı modellerle yürütülmesine neden olabilmektedir. Bu nedenle yeniden yapılandırma gayretlerinde standartlaştırılmış bir süreç yönetimi görülmediği gibi çatışma nedenleri ve çatışma sonrası toplum ihtiyaçlarına yönelik farklı çalışma alanları kendini ön plana çıkarabilmektedir. Ancak yeniden yapılandırma örnekleri dikkate alındığında genellemeye meydan verecek belirgin basamakların kendini hissettirdiği ifade edilebilir. Bu kapsamda şu süreçler izlenebilmektedir:

- Güven ortamının sağlanması
- Yeniden yapılandırmaya yönelik ortamın resminin çıkarılması (aktörler ve dinamiklerin belirlenmesi)
- İhtiyaç ve önceliklerin belirlenmesi, kaynaklar ışığında kapsamlı yeniden yapılandırma planının yapılması
- Acil insani yardım faaliyetlerinin icrası
- Altyapının geliştirilmesi ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi

17. Stanekzai, “Dilemmas of State Building in Afghanistan”.

- Çatışma izlerinin silinmesi ve normalleşme gayretleri
- Sosyal hizmetlerin tesisi ve yerel toplumun güven duygusunun takviye edilmesi
- İdari kapasitenin geliştirilmesi ve siyasi uzlaşının sağlanması
- Yerel otoritenin kendine yeterli hale getirilmesi
- Kalıcı ve sürdürülebilir toplumsal yapı ve idari kapasitenin kurulması

Türkiye ile karşılaştırılırsa Bosna, Kosova ve Afganistan gibi ülkelerde çatışma sonrasında yürütülen yeniden yapılandırma faaliyetlerinin belirtilen mantıksal bütünlük içinde icra edildiğini iddia etmek mümkün görünmemektedir. Ayrıca söz konusu kriz bölgelerinde halen devam eden aşırıcılık ve istikrarsızlıklar dikkate alındığında yeniden yapılandırma faaliyetlerinin ne derece başarılı olduğu tartışmalı bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Nihayetinde çalışmaya konu olan modelin kapsamı ne olursa olsun çatışma sonrası muhatap olunan toplum, faaliyet gösterilen coğrafya ve kaynaklar, uluslararası toplumun ilgisi (veya ilgisizliği) ve direnç gösterebilecek aktörlerin tavırları belirleyici girdiler olarak öne çıkmaktadır. Bu çerçevede söz konusu genişletilmiş modelin (Şekil 5) basamaklarını incelemek faydalı olacaktır.

Güven Ortamının Tesisi

Askeri güç de gerektiren güven ortamının tesisi tüm faaliyetlerin ön koşulu olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle çatışma sonrası devrenin erken dönemlerinde askeri unsurların yeniden yapılandırma faaliyetlerine öncülük etmesi, güvenlik kaygıları nedeniyle kendini hissettirmektedir. Bu kapsamda “sivil-asker iş birliği” (SAİB-CIMIC) olarak bilinen asker odaklı faaliyetler yeniden yapılandırma gayretlerinde koordinasyon sağlanması, ihtiyaç analizi yapılması, acil insani yardım başta olmak üzere faaliyetlerin uygun yerde ve doğru zamanda icrası ile etkinliğin ölçülmesi gibi fonksiyonları sağlıklı yürütebilmektedir. Güven ortamının geliştirilmesine paralel olarak SAİB faaliyetleri “Sivil İşler” (Civil Affairs) olarak bilinen ve sivil uzmanların ön plana çıktığı yapılandırma unsurlarına yerini bırakarak yerel toplumun kendi kapasitesiyle yapılandırma faaliyetlerine katıldığı evreye geçilmektedir. Ancak sonraki bölümlerde görüleceği üzere Suriye'nin kuzeyinde yeniden yapılandırma faaliyetleri yürüten Türkiye “Sivil İşler” girişimlerini doğrudan başlattığı için SAİB faaliyetleri sınırlı kalmıştır.

Yeniden Yapılandırmaya Yönelik Ortamın Resminin Çıkarılması

Yeniden yapılandırma gayretlerine konu olan bölgelerde muhatap olunan aktör ve dinamiklerin tespiti olarak özetlenebilecek “resimleme” yeniden yapılandırmaya etki edebilecek tüm faktörlerin tespit edilmesi şeklinde özetlenebilir. Bu çerçevede faaliyetin icra edileceği bölgede demografik yapı, kanaat önderleri, silahlı gruplar, muhalif unsurlar, tarihsel süreç ışığında meydana gelmiş olaylar, coğrafi ve meteorolojik koşullar ve diğer her türlü dinamik ayrıntılı şekilde incelenmelidir. Bu süreç istihbarat faaliyetlerinin güvenlik odaklı olmak yerine yapılandırma odaklı icra edilmesini gerektirmektedir. Bu kapsamda yeniden yapılandırma gayretlerini ifa eden unsurların kendi görevlerine yönelik icra edilen bölgeyle ilgili veri tabanı tesis ederek yapılandırma girişimlerini söz konusu verilerin analizi sonrasında gerçekleştirmelidir.

İhtiyaç ve Önceliklerin Belirlenmesi ile Kaynaklar Ölçüsünde Kapsamlı Yeniden Yapılandırma Planı Yapılması

Yeniden yapılandırmaya yönelik resmin çıkarılmasının bir sonucu olarak yapılandırmaya konu olan bölgede yaşayan halkın ihtiyaçlarının tespit edilmesi ve önceliklendirilmesi faaliyetlerin planlanması için gereklidir. Mevcut kaynakların kısıtlı olduğu da dikkate alınırca ihtiyaç ve öncelik analizi üzerine kurgulanmış yeniden yapılandırma planı doğru kitleye, ihtiyaç duyduğu yar-

dımla, zamanında ulaşılmasını ve nihayetinde güven ortamının tesis edilmesini sağlayacaktır. Bu nedenle SAİB ve Sivil İşler faaliyetlerinin bir koordinasyon merkezi marifetiyle planlanması ve koordine edilmesi gereklidir. Nitekim Türkiye hududa komşu valiliklerini yerel düzeyde söz konusu koordinasyonu sağlamakla görevlendirmiştir.

Acil İnsani Yardım Faaliyetlerinin İcrası

Çatışmanın hemen sonrasında acil tepki gerektiren ihtiyaçlara öncelik verilmesi sivil halkın mağduriyetlerini önleyebilecektir. Afganistan örneğinde su kuyuları kazılması, yerinden edilmişler ve dönüş yapan mülteciler için barınma ihtiyaçları öncelik arz etmiştir. Bosna örneğindeyse barınma ve gıda acil ihtiyaç olarak kendini hissettirmiştir. Suriye'de acil insani yardım alanında (sonraki bölümde görüleceği üzere) AFAD ve Kızılay ile hududa komşu şehirlerin mülki ve yerel yönetimleri devreye girmiştir.

Altyapının Geliştirilmesi ve Yaşam Koşullarının İyileştirilmesi

Kanalizasyon, elektrik ve su şebekesi tesisi, eğitim-sağlık hizmetleri gibi büyük bütçe ve zaman gerektiren altyapı projeleri kaynak tahsisi, orta-uzun dönemli altyapı yatırımları ve inşaa faaliyetlerini gerektirmektedir. Askeri birliklerin istihkam (*engineering*) unsurlarının angaje olduğu söz konusu faaliyetler aynı zamanda sivil oluşumlar veya özel şirketler marifetiyle de icra edilebilmektedir. Nitekim Türkiye'nin Suriye hududuna komşu belediyeleri iş makinelerini seferber ederek inşaa faaliyetlerini yürütmektedir. Yerel halkın iş gücünden de faydalanılması neticesinde ekonomik faaliyet olarak da karşımıza çıkan altyapı faaliyetleri hem yaşam koşullarının iyileştirilmesine hem de halkın bölgeye akan kaynaklardan faydalanmasına vesile olmaktadır.

Çatışma İzlerinin Silinmesi ve Normalleşme Gayretleri

Çoğunlukla kent estetiği şeklinde algılanan çatışma izlerinin silinmesi aslında sosyal destek faaliyetlerini de kapsamaktadır. Travma yaşayanların psikolojik desteğe tabi tutulması veya mikro düzeyde düşmanlıkların giderilerek entegrasyonun sağlanması gibi faaliyetler çatışmaların sosyal izlerinin silinmesine katkı sunmaktadır. Bu nedenle çatışma izlerinin önceden tahmin edilmesi ve tespit edilmesi sonrası kent estetiği ve sosyal hizmetler çalışanları ile psikolog gibi farklı alanlardaki uzmanların yeniden yapılandırma faaliyetlerinde görevlendirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

Sosyal Hizmetlerin Tesisi ve Yerel Toplumun Güven Duygusunun Takviye Edilmesi

Belediyeçilik hizmetleri; imar yanında kadın evleri kurulması, çocuk yuvaları ve rehabilitasyon merkezlerinin işletilmesi, muhtaçlara yardım ve gıda dağıtımını gibi farklı faaliyet sahalarını kapsamaktadır. Mülteciler ile yerinden edilmişlerin korunması ve yardımlarla hayatlarını idame etmelerinin sağlanması genellikle öncelikli sorun olarak yeniden yapılandırmayı meşgul etmektedir.

İdari Kapasitenin Geliştirilmesi ve Siyasi Uzlaşının Sağlanması

Toplumsal uzlaşının sağlanmasıyla yerel halkın; yerel yönetimin tesisi, temel hizmetlerin söz konusu yerel yönetim tarafından karşılanması, yolsuzluk ve suçla mücadele kapsamında kapasitenin geliştirilmesi alanlarında uzlaşma ve katılımının sağlanmasını kapsamaktadır. Yeniden yapılandırma faaliyetlerinin sonlandırılması halinde sürdürülebilir ve kalıcı huzur ortamı için güven artırıcı önlemler kapsamında şeffaf ve hesap verebilir bir yerel yönetim kurulması gerekmektedir. Ayrıca seçimlerin icrası ve kendini yönetme istikametinde geçiş döneminin yönetilmesi gibi siyasi faaliyetler de demokratik bir toplumun inşasında kilometre taşları halinde kendini göstermektedir.

Yerel Otoritenin Kendine Yeterli Hale Getirilmesi

Yerel yönetimin tesisi sonrası ihtiyaç duyulan kaynakların sağlanması, araçların tahsisi, gelir yaratabilecek faaliyetlerin ihdası ve yerel yönetimin otonom bir kapasiteyle sorumluluk üstlenebilmesi faaliyetlerini kapsamaktadır. Türkiye'nin hududa komşu illeri marifetiyle araç ve kaynak tesis ediyor olması Suriyeli yerel yönetimlerin kapasitesini artırmış, Suriye İstikrar Komitesi'nin de katkılarıyla yerel kapasiteler geliştirilmiş ve yerleşim yerlerinin kendine yeterli hale gelmesi için tedbirler alınmıştır.

Kalıcı ve Sürdürülebilir Toplumsal Yapı ve İdari Kapasitenin Kurulması

Toplumun kendine yeterli hale gelmesi sonrası bir arada yaşama arzusu taşıyan ve demokratik kültürü benimseyip kendine yeter bir karaktere bürünen yerel toplumun barış içinde kendi geleceğini kurmaya yönlendirilmesidir. Bu kapsamda yerel toplumun temsilcileri marifetiyle kendi kararlarını alması ve teşkil edilen yerel hukuk çerçevesinde kararları uygulaması beklenmelidir. Nitekim halen Türkiye'nin ÖSO ile kontrol ettiği bölgede yerel halk kendi idarecisini seçmekte, uzlaşma ile yerel meclisler oluşturulmakta ve idari kararlar alınmaktadır.

Belirtilen model yanında Türkiye'yi Suriye'de askeri operasyonlara ve paralelinde yeniden yapılandırmaya yönelten faktörler Suriye'nin kuzeyindeki yeniden yapılandırmanın sürecine ve muhtemel sonuçlarına etki etmektedir. Türkiye'nin Suriye'deki yeniden yapılandırma gayretlerini incelemeyen önce bir girdi olarak Ankara'nın Suriye stratejisi de bilinmelidir.

TÜRKİYE'NİN SURİYE'DE GÜVENLİK STRATEJİSİ

Türkiye'nin Suriye'ye askeri müdahalesini gerektiren ve yeniden yapılandırma gayretlerinin yöneltmesine etki eden faaliyetlerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Suriye'nin kuzeyinde El-Bab bölgesinde Fırat Kalkanı Harekatı (FKH) ve Afrin'de Zeytin Dalı Harekatı'nı (ZDH) icra etmesi
- Astana süreci doğrultusunda Rusya ve İran ile koordineli olarak İdlib'de gözlem noktaları tesis etmesi
- ABD ile yürüttüğü diplomatik görüşmeler sonrası Münbiç'te tespit edilen yol haritasının uygulanmasına yönelik girişimleri
- Fırat Nehri'nin doğusunda güvenli bölge tesis edilmesine yönelik diplomatik ve zaman zaman askeri baskı kurması

Türkiye'nin yeniden yapılandırma faaliyetlerine esas teşkil eden söz konusu nedenlerin öncelikle Ankara'nın güvenlik kaygıları çerçevesinde incelenmesi, bu çerçevede Türkiye'nin tutarlılık testini yapmak için Suriye krizinin başından itibaren girişimlerinin gözden geçirilmesi ve nihayetinde Ankara'nın attığı diplomatik ve askeri adımların analiz edilmesi gerekmektedir. Böylece Türkiye'nin Suriye'de neden yeniden yapılandırma faaliyetlerine özel bir önem atfettiği anlaşılacaktır. Nitekim Türkiye güvenlik kaygılarını askeri ve diplomatik eylemleriyle entegre ederken “yumuşak gücünün parçası” olarak nitelendirilebilecek yapılandırma gayretlerini askeri hareketler sonrası asli gayret olarak yürütmüş, bu sayede bir yandan insani dramları önleyecek, kalıcı etkisi olan adımlar atarken diğer yandan

da tüm kesimlerin güvenlik kaygılarını diğer aktörlerle birlikte “kazan-kazan” ilkesiyle yatıştırmıştır.

Türkiye’nin Suriye’deki güvenlik kaygıları ve üzerine bina ettiği güvenlik stratejisi beş ana başlık altında sıralanabilir:

- Terörizmle mücadele
- Hudut güvenliğinin sağlanması
- Suriye’nin kuzeyindeki istikrarsızlık ve sonuçlarının önlenmesi
- Diğer devletlerin Suriye’deki varlıkları nedeniyle Türkiye’nin uzun vadeli güvenlik odaklı stratejik çıkarlarının korunması
- Çatışmaların sosyal sonuçlarının yönetilmesi (Şekil 6)

Türkiye uzun yıllar boyunca farklı terör örgütlerinin yarattığı tehditlerle yüzleşmiş ve 40 bine yakın vatandaşını teröre kurban vermiştir. Söz konusu terör örgütlerinin başında gelen PKK komşu ülkelerin müsamahası, duyarsızlığı veya kapasite eksikliği nedeniyle artan bir ivmeyle –sivil, asker ayrımı yapmaksızın– Türkiye’ye saldırılarını artırmıştır. Türkiye’ye komşu ülkelerde barınan PKK; Irak ve Suriye’de meydana gelen çatışmalar, siyasi/askeri boşluklar, Avrupa ve ABD’den aldığı destekle teşkilat bağlamında genişlerken bölgesel ve küresel siyasi-askeri gelişmeler nedeniyle hayal edemeyeceği kabiliyetler kazanmaya başlamıştır. Sü-

ŞEKİL 6. TÜRKİYE’NİN SURİYE’DE GÜVENLİK KAYGILARI VE STRATEJİSİ

rekli genişleyen yapılanmasında PKK üst çatı örgüt olarak KCK'yı kurmuş; Türkiye'de PKK, Irak'ta PÇDK, İran'da PJAK ve Suriye'de PYD şeklinde aynı örgütü farklı isimlerle etiketlemiştir. Bölücü terör tehdidine yönelik uzun yıllar mücadele eden Türkiye, Irak ve Suriye'de Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 51. maddesi doğrultusunda meşru müdafaa hakkını kullanarak terör örgütüne yönelik operasyonlar düzenlemiş ve sıcak takip uygulamıştır. Ancak Suriye'de 2011'de patlak veren çatışmalar ve istikrarsızlık PKK'ya PYD adı altında meşrulaşma istikametinde fırsatlar tanımıştır.¹⁸

PKK'nın kapasite kazanmasına paralel olarak Türkiye'de meydana gelen ve dış destekle hayat bulması kuvvetle ihtimal olan;

- Hükümeti hedef alan 17-25 Aralık 2013'teki FETÖ kumpası,
- Bir Rus savaş uçağının 24 Kasım 2015'te düşürülmesi ve Rusya'nın Ankara Büyükelçisi Andrey Karlov'un 19 Aralık 2016'da öldürülmesi sonrası Rusya ile Türkiye'nin karşı karşıya getirilmesi,
- 2015'te Türkiye'nin bazı il ve ilçelerinde terör eylemlerinin tırmandırılması,
- 2016'da 15 Temmuz darbe girişimi gibi saldırılar açık bir şekilde Türkiye'yi dönüştürmek ve değiştirilmeye çalışılan Ortadoğu coğrafyasından uzak tutmak amacını gütmüştür.

Bu çerçevede Suriye krizinde başlangıçta ÖSO'ya destek veren ABD'nin PKK/PYD'yi bir araç olarak tercih etmesi ve Türkiye'nin güneyinde PKK/PYD eksenli bir koridor açma teşebbüsü dönüm noktası olmuştur. Yukarıda bahsedilen olaylar ve Suriye'de meydana gelen gelişmeler dikkate alındığında Türkiye beka sorunu olarak gördüğü gelişmelere karşı tedbir almaya başlamıştır.¹⁹ Türkiye bir taraftan iç terör tehdidine karşı tedbirler geliştirirken diğer taraftan terörle mücadelede sınır ötesi müdahalenin gerekliliğini görerek 24 Ağustos 2016'da FKH'yi başlatmıştır.²⁰

Bu hareketle Türkiye, DEAŞ ile mücadele etmeye soyunurken üç maksadı gerçekleştirmek istemiştir:

- Hudutlarının güneyinde Türkiye'ye etki edecek terörist oluşumları temizlemek ve güvenli bölge tesis etmek

18. İbrahim Kerman ve Ertan Efeğil, "Terör Örgütü PKK/PYD'nin Suriye'de İzlediği İç Savaş Stratejisinin Değerlendirilmesi", *Ankasam Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, (2017).

19. Nihat Ali Özcan, "Putin ve Suriye Sorunu", TEPAV, 12 Aralık 2017, <https://www.tepav.org.tr/tr/blog/s/6058>, (Erişim Tarihi:14 Aralık 2018).

20. "Genelkurmay Başkanlığı'ndan 'Fırat Kalkanı Harekatı' Açıklaması", İhlas Haber Ajansı, 26 Ağustos 2016.

- PKK vasıtasıyla Türkiye’nin hudutları boyunca kurulmak istenen ve Akdeniz’e ulaşması amaçlanan PKK/YPG/PYD destekli bir alan kontrolünün oluşmasını engellemek²¹
- Güvenliğin tesis edilmesi sonrası Türkiye’ye bölgeden göç etmiş Suriyelilerin kendi topraklarına dönmesini sağlamak

Türkiye FKH sonrası El-Bab’da kontrolü sağlarken Rusya ve İran ile birlikte Astana sürecinin de önünü açmış, çatışmaların sonuçlarından en çok etkilenen ülke olarak Suriye’de kendisine yeni bir pozisyon kazanabilmiştir. Öte yandan ABD önderliğindeki koalisyon PKK/PYD’yi silah, araç ve gereç bağlamında desteklerken Suriye Demokratik Güçleri adı altında PKK’ya farklı bir etiket yapıştırmak istemiş, binlerce kişiye askeri eğitim vererek bu terör örgütünün “topraklandırılması” ve “meşrulaştırılması”na zemin hazırlamıştır. Diğer bir ifadeyle PKK/PYD için *de facto* bir devlet kurmak istemiştir.²² Türkiye söz konusu planın önlenmesi amacıyla ÖSO’yu örgütleyerek FKH’den sonra 20 Ocak 2018’de Afrine yönelik ZDH’yi başlatmıştır. Türkiye’nin hududunun yanı başında kanton adı altında örgütlenen PKK’ya yönelik askeri hareketle Türkiye’ye dönük terör tehdidinin ortadan kaldırılması, Suriye’deki teröristlerin etkisiz hale getirilmesi, hudut güvenliğinin sağlanması ve Suriyeliler için yaşayabilecekleri güvenli bölge oluşturulması amaçlanmıştır.²³ Başarıyla tamamlanan ZDH sonrası Türkiye ilan ettiği maksatlarını başarıyla gerçekleştirmiştir.

İcra edilen iki önemli hareket sonrası Türkiye bir yandan Astana sürecine uygun olarak İdlib’de tesis edilen çatışmasızlık bölgesinde gözlem noktaları tesis etmiş diğer yandan da ABD tarafından kontrolü PKK/PYD’ye bırakılan Münbiç’ten bu terör örgütünün çıkarılması için görüşmeler yapmıştır. Esasen Münbiç’ten DEAŞ ile mücadele sonrası çekilme sözü veren ABD şehrin boşaltılması hususunu uzun süre sürüncemede bırakmıştır. Türkiye ve ABD dışişleri bakanlıklarının uzun görüşme maratonu neticesinde Ankara bir yol haritası üzerinde anlaşarak Münbiç’in nihai kerte Suriyelilere teslim edilmesi için gerekli girişimleri başlatmıştır.²⁴ Ayrıca Fırat Nehri’nin doğusunda PKK tarafından işgal edilen bölgenin

21. Murat Yeşiltaş, Merve Seren ve Necdet Özçelik, *Fırat Kalkanı Harekatı: Harekatın İcrası, İstikrarın Tesisi ve Alınan Dersler*, (SETA Rapor, İstanbul: 2017).

22. Loqman Radpey, “Kurdish Regional Self-rule Administration in Syria: A New Model of Statehood and Its Status in International Law Compared to the Kurdistan Regional Government (KRG) in Iraq”, *Japanese Journal of Political Science*, Cilt: 17, Sayı: 3, (2016), s. 468-488.

23. “Başbakan Yıldırım: ‘Zeytin Dalı Harekatı’nın Amacı, Bölgenin Teröristlerden Temizlenmesi”, *Hürriyet*, 21 Ocak 2018.

24. “Erdoğan: Münbiçte Amerika’da Vardığımız Anlaşmayı Adım Adım Hayata Geçiriyoruz”, *Hürriyet*, 18 Haziran 2018.

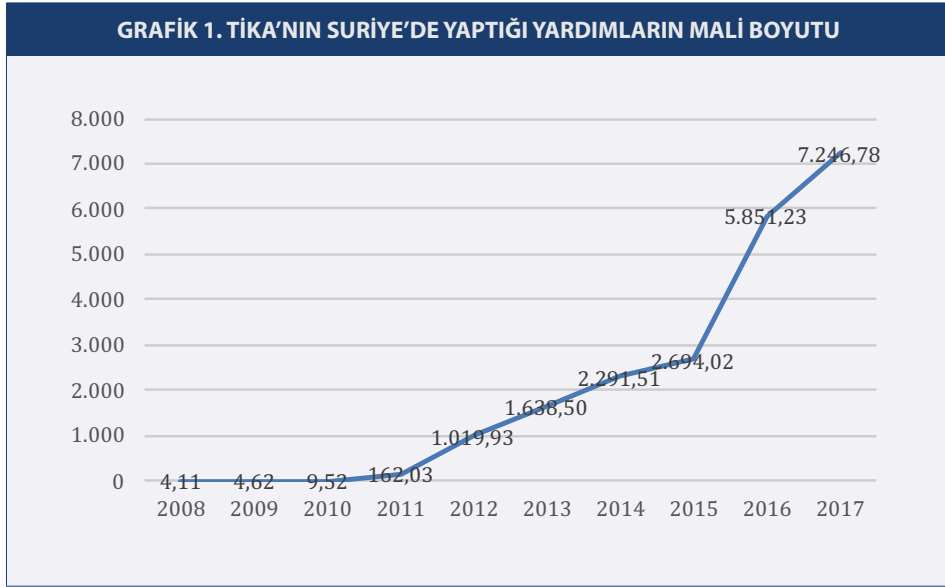
temizlenmesine yönelik diplomatik görüşmeler gerçekleştirmiş, aynı anda Rusya ve İran ile İdlib'de ateşkese yönelik anlaşma sağlanmıştır. Sonuçta Türkiye icra ettiği iki askeri hareket sonrası yoğun bir şekilde diplomatik ve askeri angajmanına devam etmiştir. Sonuçta ABD yönetimi Suriye'den çekilme ve Türkiye ile iş birliği yapma tercihinə yönelmiştir.

Türkiye'nin diplomatik ve askeri angajmanlarında terörle mücadele ve hudut güvenliği ana motivasyon olmakla birlikte bunların yanında Suriye'nin kuzeyinde istikrarsızlığın ve sonuçlarının önlenmesi de amaçlanmıştır. Böylece tesis edilen güvenlik bölgesi aracılığıyla Suriye'deki çatışma Türkiye dışında tutulmuştur. Dolayısıyla diğer aktör devletlerin Suriye'ye doğrudan veya dolaylı müdahale ederek tesis etmeye çalıştıkları “düzen”e karşı Türkiye'nin güvenlik çıkarlarının korunması istikametinde adımlar atılmıştır. Diğer bir ifadeyle Ankara gerçekçi bir bakış açısıyla “kendi ayakları üzerinde duran ve kendi çaresini üreten” (*self help*) politikasıyla Suriye'deki istikrarın şekillendirilmesine yönelmiştir.

Söz konusu politika kapsamında icra edilen hareketler ve diplomatik girişimlerin amaçlarından biri de çatışmaların sosyal sonuçlarının yönetilmesidir. 2011'de başlayan Suriye krizinin ardından Türkiye uyguladığı açık kapı politikası nedeniyle mülteci akınına maruz kalmış ve en çok Suriyeli mülteci barındıran ülkelerden birisi olmuştur. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) verilerine göre dünya genelindeki yaklaşık 6 milyon Suriyeli mültecinin 3 milyon 607 bin 653'ü Türkiye sınırları içerisinde ikamet etmektedir.²⁵ Krizin sürmesi mülteci akınında dalgalanmalar gösterse de yıllar içinde artarak devam etmiştir. Suriye krizinin başlaması sonrası meydana gelen yoğun göç dalgası ilk safhada insani yardım ve mültecilerin barınmaları üzerine odaklanılmasını gerekli kılmıştır. Sonrasındaki süreç mültecilerin sosyoekonomik hayata entegrasyonu ve kurumsallaşmayı ön plana çıkaran politikaların geliştirilmesiyle şekillendirilmiştir. Neticede Suriyeli göçmenlerin Türkiye içerisinde tahsis edilen kaynaklarla topluma ve günlük hayata entegrasyonu sağlanmıştır. Türkiye'nin bu doğrultuda katlanmak zorunda olduğu maliyet yaklaşık 33 milyar dolar civarındadır.²⁶ TİKA tarafından sağlanan veri dikkate alındığında sadece TİKA'nın 2011-2017 arasında Suriye'nin yeniden yapılandırılmasına yönelik finansal desteği Türkiye'nin katlanmakta olduğu maliyeti net bir şekilde ifade etmektedir (Grafik 1).

25. “Syria Regional Refugee Response”, UNHCR, https://data2.unhcr.org/en/situations/syria#_ga=2.9195637.1958257594.1544473660-1351710641.1544473660, (Erişim tarihi: 29 Kasım 2018).

26. “Bakanımız Sn. Soylu, Küresel Göç Mutabakatı Hükümetlerarası Konferansı'na Katıldı”, İçişleri Bakanlığı, 10 Aralık 2018, <https://www.icisleri.gov.tr/bakan-soylu-kuresel-goc-mutabakati-hukumetlerarası-konferansına-katildi>, (Erişim tarihi: 10 Aralık 2018).

Türkiye’nin katlanmak zorunda kaldığı maliyet nedeniyle son dönemde uygulanan politikalar Geçici Koruma Statüsü altındaki Suriyelilerin dönüşlerine ilişkin yaklaşımları ön plana çıkarmıştır. Bu çerçevede FKH ve ZDH esnasında tespit edilen hedeflerden biri olarak seçilen tersine göç Cumhurbaşkanlığı açıklamalarında net olarak ifade edilmiştir. Bu kapsamda bölge terör örgütlerinden temizlenip yaklaşık 3,5 milyon Suriyelinin evlerine güvenle dönüşüne kadar askeri operasyonların süreceğinin altı çizilmiştir.²⁷ Harekatların bitmesinin ardından belirli ölçüde Suriye topraklarına geri dönüşler başlamış ve yaklaşık 310 bin Suriyeli gönüllü olarak ülkesine dönmüştür.²⁸

Geri dönüşlerin Türkiye’nin tesis ettiği güvenli bölgeyle sınırlı kalması ise düşündürücü bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede ana vatanları dışında yaşayan Suriyelilerin ülkelerine geri dönüşleri Esed rejiminin uygulamaya koyduğu mülkiyet yasasıyla birlikte önemli engellerle karşılaşmıştır. Türkiye’nin Suriye’de siviller için güvenli bölge tesis etme gayretlerine karşı hem Suriye rejimi hem de PKK/PYD’nin hakimiyet kurdukları alanlarda, demografik değişikliğe yol açacak girişimleriyle ön plana çıkmaktadır. Bu çerçevede “istenmeyen” etnik grupların baskı altına alınması, resmi kayıtların imha edilmesi veya değiştirilmesi,

27. “Güvenlik Toplantısına İlişkin Basın Açıklaması”, T.C. Cumhurbaşkanlığı, 23 Ocak 2018, <https://www.tccb.gov.tr/cumhurbaskanligi-sozculugunden/1695/89188/guvenlik-toplantısına-iliskin-basin-aciklamasi>, (Erişim tarihi: 23 Ocak 2018).

28. Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü İbrahim Kalın tarafından 15 Şubat 2019’da sosyal medya hesabında ifade edilen rakamdır. Bkz. İbrahim Kalın, Twitter, 15 Şubat 2019, <https://twitter.com/ikalın1/status/1096506901670645763>, (Erişim tarihi: 16 Şubat 2019).

eğitim konusunda kendi ideolojilerine ağırlık verilmesi, çocukların zorla silah altına alınması faaliyetleri yoğunlaşmış ve sonuçta yeni bir tür etnik temizlik başlatılmıştır.²⁹ Söz konusu demografik değişikliğin tehlikeli sonuçlarına karşı Türkiye;

- Hudutları boyunca güvenli bölge tesis etmek,
- Cenevre görüşmelerinde meşruiyet kazanmış ılımlı muhalefete destek vermek,
- Aynı zamanda Suriyeli göçmenlerin geriye dönüşünü teşvik ederek demografik temizliğe karşı tedbir almak,
- Güvenli bölgelere dönüş yapan veya bölgede yerleşik olan Suriyelilerin kendi topraklarındaki mevcudiyetlerini kalıcı ve sürdürülebilir hale getirmek amacıyla hem askeri hareketler esnasında hem de sonrasında Suriye'nin kuzeyinde yeniden yapılandırma faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır.

FKH ve ZDH sonrası terör ve savaştan arındırılan alanlara geri dönüşlerin etkin bir şekilde devam etmesi Türkiye'nin askeri operasyonlarının ne derece isabetli olduğunu işaret etmektedir.³⁰ Türkiye'nin 2013'ten itibaren topraklarında ve Suriye'de güvenliği aleyhine cereyan eden olaylar sonrasında güvenlik kaygılarına kalıcı çözüm getirmek için başlattığı askeri hareketler yeniden yapılandırma gayretleriyle devam ettirilmiş ve Türkiye'nin kontrol ettiği El-Bab, Azez, Afrin ve İdlib'e tersine göç başlamıştır. Türkiye'nin icra ettiği hareketler esnasında sivil halka zarar verilmemesi ve şehirlerin yıkıma uğramaması için azami çaba sarf edilmesi tersine göçün başlamasına ortam hazırlarken yeniden yapılandırma gayretleri kalıcı yerleşimler oluşturulması yoluyla bu bölgeleri cazibe merkezi haline getirmiştir. Yerel toplumun rızası ve refahının esas olduğu yeniden yapılandırma faaliyetleri (önceki bölümde bahsedilen) yeniden yapılandırma modeli çerçevesinde diğer çatışma bölgelerinde icra edilememiş yapılandırma girişimlerine göre sivil halkın destek ve sempatisini kazanmıştır. Önceki bölümde belirtilen model üzerinden okunabilecek Türkiye'nin yeniden yapılandırma stratejisi bir yandan Türkiye'nin güvenlik kaygılarına diğer yandan da bölge halkının ihtiyaçlarına hitap etmiştir. Sonraki bölümde yeniden yapılandırma modeline yönelik Türkiye'nin somut girişimleri irdelenerek derinlik ve genişliği olan söz konusu girişimlerin geniş spektrumuna vurgu yapılmaktadır.

29. Buğra Sarı ve Murat Tinas, *İnsanlığa ve Demokrasiye Terör Tehdidi: PKK Örneği*, (Uluslararası Terörizm ve Güvenlik Araştırmaları Merkezi, Ankara: 2018).

30. Sarı ve Tinas, *İnsanlığa ve Demokrasiye Terör Tehdidi*.

TÜRKİYE'NİN SURIYE'NİN KUZEYİNDE KAPSAMLI YENİDEN YAPILANDIRMA STRATEJİSİ

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın halka yaptığı konuşmalarda Suriye'ye yönelik ifadeleri dikkate alındığında Türkiye'nin yeniden yapılandırma stratejisinin iki temel yapı taşı üzerine bina edildiği anlaşılmaktadır: Birincisi önceki bölümde belirtildiği üzere güvenlik kaygılarının bir sonucu olarak terörist örgütlerin etkisiz hale getirilmesi ve hudut güvenliğinin sağlanmasıdır. Ancak ikinci temel yapı taşı krizin insani boyutuna dayandırılmaktadır. Diğer bir ifadeyle pragmatik amaçlarla etik değerlerin iç içe geçtiği, sorumlu bir yeniden yapılandırma stratejisi geliştirilmiştir. Bu çerçevede askeri hareketlerle ilk yapı taşına yönelik tedbirler alınırken yeniden yapılandırma gayretleriyle hem birinci yapı taşının sonuçları sağlamlaştırılmakta hem de sürdürülebilir nitelikte insani ve vicdani adımlar atılmaktadır. Söz konusu stratejinin (önceki bölümde belirtilen) yeniden yapılandırma modeli kapsamında mevcut uygulamalar çerçevesinde incelenmesi sistemli bir analizi mümkün kılmakta ve Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyinde güvenliği sağladığı bölgelerde yeniden yapılandırma etkinliğine yönelik fikir verebilmektedir. Bu nedenle bu bölümde daha önce ifade edilmiş model kapsamında Türkiye'nin yeniden yapılanma faaliyetleri incelenmektedir. Öte yandan Türkiye'nin Suriye'de bir devlet/millet inşası projesi değil Tahran ve Soçi mutabakatları kapsamında, Suriye'nin birlik ve bütünlüğü dahilinde, daha önce ilan edilmiş ve etik değerler üzerine kurgulanmış stratejisi doğrultusunda yeniden yapılandırma girişimlerinde bulunduğunu belirtmekte fayda bulunmaktadır.

Güven Ortamının Sağlanması

Türkiye’nin diplomatik girişimleri ve icra ettiği askeri hareketlerin güven ortamının sağlanmasında dönüm noktası olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Ancak ön koşul niteliğindeki “güvenlik sağlayıcı girişimler”in başarılması sonrası güvenlik tedbirlerinin farklı dinamikler üzerinden yürütüldüğü görülmektedir. ÖSO çatısı altında bölge insanlarının teşkil ettiği yerel güçler güvenliğin sağlanmasında sorumluluk üstlenmiştir. TSK unsurları ise söz konusu yerel unsurları desteklemiş ancak bölgenin iç dinamiklerine yönelik herhangi bir müdahalede bulunmamıştır. Ayrıca ÖSO’nun bağlı olduğu Suriye Ulusal Mutabakat Hükümetinin Suriye’nin kuzeyinde otoritesini tesis etmiş olması Türkiye’nin yeniden yapılandırma girişimlerine olumlu katkı sağlamıştır. Örnek vermek gerekirse El-Bab ve Afrin’de Kasım 2018’de PKK uzantısı gruplar himayesinde faaliyet gösteren terör hücreleri ve suç örgütlerine yönelik düzenlenen operasyonda elde edilen başarı güvenlik kapasitesinin ulaştığı seviyeyi göstermektedir.³¹

Öte yandan 2016’dan bu yana El-Bab ve Azez gibi yerleşim yerlerinde terör örgütlerinin yaptığı sınırlı sayıda saldırı dışında asayiş olayının vuku bulmaması, yapılan yardım ve yürütülen hizmetlerin de aksamadan ifa edilmesi güvenlik ön koşulunun tesis edildiğini işaret etmektedir. Dolayısıyla askeri hareketlerin icra edilmesinden sonra suçla mücadele ve terör örgütlerinin Suriye’nin kuzeyinde varlığının önlenmesi gibi güvenliği yönetilebilir ve sürdürülebilir kılan tedbirlerin alınması ön plana çıkmıştır.

Yeniden Yapılandırmaya Yönelik Ortam Resminin Çıkarılması

Türkiye’nin, Suriye’nin kuzeyinde yapılandırmaya yönelik aktör ve dinamikleri kapsayan resmi ortaya koyması Türk devlet sisteminin çatısı altında yerel unsurlarla iş birliği dahilinde gerçekleştirilmiştir. İstihbarat unsurları ile yerel veya milli güvenlik kuvvetlerinin sahada yaptığı araştırmalar Suriye’nin kuzeyinde yapılandırma faaliyetlerine etki edebilecek komşu illerin valilikleri koordinasyonunda icra edilmiştir. Böylece güvenlik odaklı resim çıkarılarak yardım ve yapılandırma gayretlerine yönelik riskler tespit edilmiştir. Ayrıca demografik bilgilerin tespiti ve merkezi teşkilatın gayretlerinin yönlendirilmesine yönelik çabalar; geriye dönüş yapan Suriyeli göçmenlerin tespiti, yerinde sayım ve istatistiki bilgi toplama-

31. “Afrin ve Bab’da Çetelere Operasyon”, Anadolu Ajansı, 20 Kasım 2018.

sı gibi usullerle yerel unsurlar tarafından ifa edilmiştir.³² Suriyeli STÖ'lerin ihtiyaç tespitine yönelik yaptıkları araştırmalar ile Kızılay, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) gibi kuruluşların yaptıkları taramalar ihtiyaç analizine yönelik değerlendirmelere ışık tutmuştur. Söz konusu resim aynı zamanda hudutlara yakın belediyelerin Suriye'de yeniden yapılandırma kapsamında sunduğu hizmetlerin kapsamının belirlenmesinde kullanılmıştır. Sonuç olarak yeniden yapılandırma resminin güvenlik, ihtiyaç analizi ve verilen hizmet kapsamında Türkiye'nin mülki idaresi ile Suriye'nin kuzeyinde teşkil edilen yerel yönetimlerin müşterek çalışması sonrası elde edildiği ifade edilebilir.

İhtiyaç ve Önceliklerin Belirlenmesi ile Kaynaklar Işığında Kapsamlı Yeniden Yapılandırma Planı Yapılması

İhtiyaç analizi ve önceliklerin belirlenmesinde aktör ve dinamiklere yönelik resim ışığında yerel yönetim ve valiliklerle koordineli olarak AFAD'ın başat unsur olduğu görülmektedir. AFAD, valilik ve belediyelerin faaliyetlerini koordine ederken öncelik belirleme, kaynak tahsisi ve valilikler ile belediyelerin yapılandırma faaliyetlerini koordine etme sorumluluğunu üstlenmiştir.³³ Aynı zamanda Suriye'de sahada olan AFAD, valiliklere tabi olmayan Kızılay gibi STÖ ile vakıflar da plan dahilinde yönlendirmiştir. Sonuçta Suriye'de yerel unsurların ihtiyaçları Türkiye'nin merkezi idare kurumları, il idareleri ve STÖ'lerce karşılanırken valiliklerin koordinesinde ancak AFAD'ın merkezi kaynak planlaması dahilinde yürütülmüştür. Öte yandan Kızılay'ın uzun yıllara dayanan tecrübesi ışığında Suriye'nin kuzeyinde AFAD gibi başat rol oynayan bir STÖ olduğu ve yeniden yapılandırmanın planlanması aşamasına aktif olarak katkı sağladığı bilinmektedir. İhtiyaç belirlenmesi ve önceliklerin tayininde hem merkezi hem de mülki idarenin yatay koordinasyon içinde olduğu ancak her halükarda bizzat sahadan elde edilen bilgiler ışığında değerlendirmeler yapıldığı görülmektedir.

Acil İnsani Yardım Faaliyetlerinin İcrası

Rejim tarafından uzun yıllar ihmal edilen ve hizmet götürülmeyen Suriye'nin kuzeyinde terör örgütlerinin baskıcı tutumu nedeniyle yerinden edilmiş veya göçmen durumuna düşmüş halkın tersine göçü acil insani yardımın bir sistem dahilinde

32. Yerel halkın istatistiklerinin tutulması ve yeniden yapılandırmanın etkili yürütülmesi için anket, mülakat gibi yöntemlerle veri toplama hususunu daha çok Suriye Ulusal Mutabakat Hükümeti çatısı altında faaliyet yürüten Suriye İstikrar Komitesi gerçekleştirmiştir. İstikrar Komitesi ile 19 Aralık 2018'de yapılan mülakatta Komitenin faaliyetleri hakkında detaylı bilgi alınmıştır.

33. Kızılay Vakfı ile yapılan koordine AFAD'ın koordinasyonunun yardımların merkezi planlanmasına katkı sağladığına dikkat çekilmiştir.

yapılmasını gerekli kılmıştır. Söz konusu faaliyetlerde yardımın Suriye sınırları içerisinde yapılıyor olması nedeniyle Türk kurumları ve STÖ’ler başat rol oynamıştır. Yaşanan bu göç dalgası sonucunda Türkiye Cumhuriyeti devleti sivil vatandaşların can güvenliğini sağlamak adına “açık kapı politikası” uygulayacağını duyurmuştur.³⁴

Türkiye’nin Hatay sınırından 2011’den itibaren girişlerin yaşanmasıyla birlikte 29 Nisan 2011’de T.C. Dışişleri Bakanlığı, AFAD ve Türk Kızılayı koordinasyonunda “Suriye Krizi İnsani Yardım Operasyonu” başlatılmıştır.³⁵ Başlatılan operasyon kapsamında Türkiye’ye göç eden insanların temel ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla öncelikle mülteci kampları kurulmasına karar verilmiştir.³⁶ Böylece acil olan temel ihtiyaçlar da bu kamplarda giderilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede Kızılay ve Türkiye’nin hududa yakın belediyeleri tarafından icra edilen acil insani yardım faaliyetleri; gıda ve barınma imkanları sağlanması, hijyen ve sağlık hizmeti verilmesi minvalinde yürütülmüştür. Geriye dönüşün artması üzerine Suriye içinde gıda ve barınma ihtiyaçları öncelik haline geldiğinden Kızılay ve AFAD Suriye sınırları dahilinde barınma ve gıda teminine yönelik tedbirler almıştır. Bu sayede göçün ve geriye dönüşün yönetilmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede Suriye’den Türkiye’ye göçün başladığı Nisan 2011’de Suriye Krizi İnsani Yardım Operasyonu kapsamında Türk Kızılayı, T.C. Dışişleri Bakanlığı ve AFAD’ın koordinasyonunda temel insani ihtiyaçların karşılanması için öncelikli olarak başlatılan yurt içi kamp kurulum çalışmaları, askeri hareketler sonrası söz konusu kampların işletilmesine ve Suriye’nin kuzeyinde emniyeti tesis edilmiş alanlara kaydırılmaya yöneltilmiştir. Ağustos 2018 itibarıyla geçici barınma merkezlerinden faydalanarak göç veya tersine göç yapan ve ağırlanan insan sayıları Tablo 1’de gösterilmektedir. Söz konusu rakamlar geçici mahiyette göçmen ağırlamaya yönelik olarak tesis edilen kampları kapsamakta olup göçmenlerin büyük kısmı doğrudan ana barınma alanlarına yöneltilmiştir.

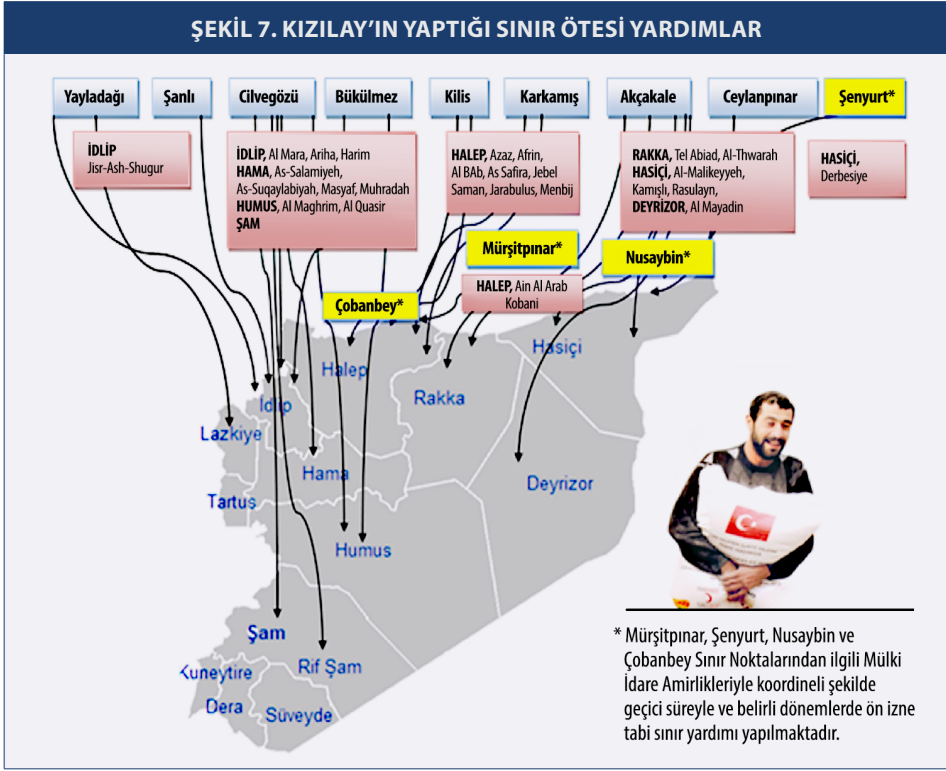
TABLO 1. TÜRKİYE’DE BULUNAN GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİ MEVCUDU ³⁷	
Suriyeli Sayısı	174.256
Iraklı Sayısı	4.709
Toplam Mevcut	178.965

34. Suriye Rapor/Sınır Hattı ve İç Saha, (Kızılay, Ankara: 2018).

35. Türkiye’nin Suriye Raporu, (TİKA, Ankara: 2018).

36. Suriye Rapor/Sınır Hattı ve İç Saha.

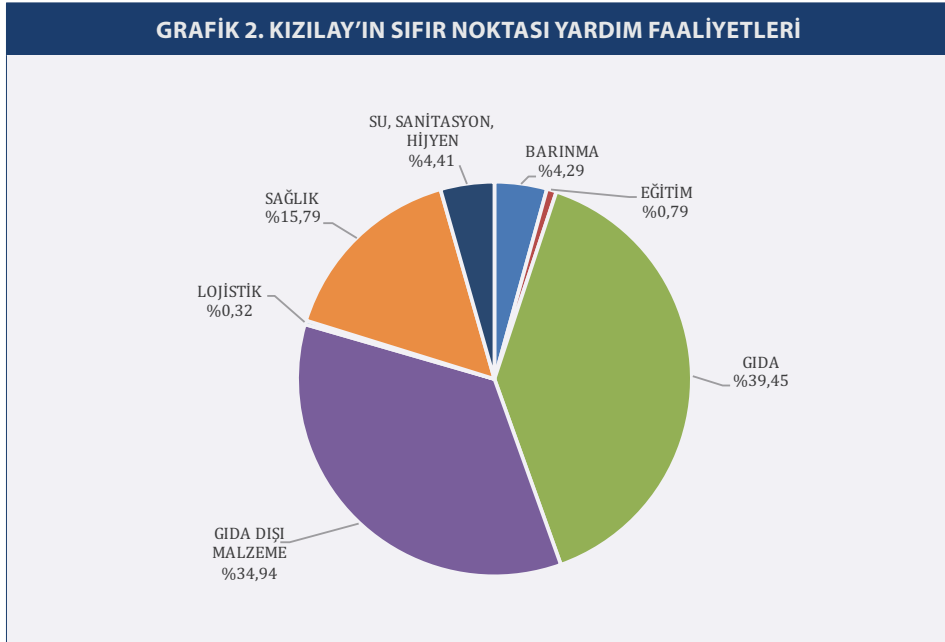
37. TİKA, 2018, s. 1; Geçici Barınma Merkezleri Raporu, (AFAD, Ankara: 2018), s. 1

Türk Kızılayı da AFAD koordinatörlüğünde Hatay, Kilis, Gaziantep, Şanlıurfa ve Mardin illerinde Türkiye-Suriye sınırı boyunca oluşturduğu on dört sınır yardım noktasında ulusal ve uluslararası kurum, kuruluş ve şahıslardan gelen insani yardım malzemesi bağışlarını Suriyeli ihtiyaç sahiplerine ulaştırmıştır. Suriye vatandaşlarına yapılan dağıtım faaliyetleri Suriyelilerin talepleri çerçevesinde, ilgili şehirlerde bulunan valilikler tarafından belirlenen bölgelere, Türk Kızılayı Suriye Krizi İnsani Yardım Operasyonu Ülke Alan Koordinatörlüğü ile Göç ve Mülteci Hizmetleri Müdürlüğü tarafından yürütülmeye devam etmektedir. Kızılay sadece Suriye kuzeyinde değil geniş bir coğrafyaya acil insani yardım ulaştırmaktadır (Şekil 7).³⁸

Ayrıca Türk Kızılayı tarafından oluşturulmuş dağıtım organizasyonu Uluslararası Gözlemci Heyeti'nin denetim ve gözlemleri eşliğinde valilikler tarafından verilen malzeme listesine göre sınır bölgesinde yığılmış bulunan Suriye vatandaşlarına da ulaştırmaktadır. Söz konusu on dört sınır yardım noktasından 2 Ağustos 2012-31 Ağustos 2018 arasında toplam 2 milyar 550 milyon 913 bin 786 TL ve toplam 740 milyon 379 bin 757 kilogram/adet/litre malzeme sevkiyatı gerçekleş-

38. Suriye Raporu/Sınır Hattı ve İç Saha.

tirilmiştir. Yapılan yardımlarda en büyük payı acil insani yardım kapsamında gıda yardımını oluşturmaktadır. Gıda yardımını sağlık, hijyen ve barınma takip etmektedir. Sınır yardım noktalarındaki bu yardım faaliyetlerinin yüzde 59’luk kısmı yerli bağışçılar tarafından gerçekleştirilirken yüzde 41’i de yabancı bağışçılar tarafından yapılmıştır. Kızılay’ın yaptığı yardımlar ve faaliyetlerinin özeti Grafik 2 ve Şekil 8’de gösterilmiştir.³⁹

ŞEKİL 8. KIZILAY YARDIMLARI-GENEL BİLGİ

Sınır Noktası 14	Toplam Sevkiyat Tutarı 2.550.913.786,65 TL	Toplam Sevkiyat İçindeki Gıda Oranı %68
Kurumsal-Bireysel Bağışçı 2.347	Araç Sayısı 42.896	Toplam Sevk Edilen Malzeme Miktarı 331.887.318,9 Kg 7.068.899 Gıda Kolisi 35.797.140,4 Lt

39. Suriye Rapor/Sınır Hattı ve İç Saha.

GÖRSEL 1. CERABLUS EKMEK DAĞITIM BÜFELERİ

Harekatlar sırasında ve sonrasında Suriye'nin kuzeyine acil insani ihtiyaçların karşılanmasında gözle görülür bir artış yaşanmıştır. Bu çerçevede Cerablus'ta yaşayan halkın ekmek ihtiyacını karşılamak için ilçenin çeşitli yerlerine ekmek dağıtım büfeleri yerleştirilmiş ve her bir pakette on ekmek bulunmak üzere günde 3 bin paket ekmek dağıtımı yapılmıştır (Görsel 1). Acil su ihtiyacının karşılanması için mevcut üç keson kuyu işletmeye alınmış ve bu maksatla Gaziantep Büyükşehir Belediyesinin imkanları Cerablus'a yönlendirilmiştir.⁴⁰ Aynı şekilde Şahinbey Belediyesi tarafından FKH esnasında Cerablus'ta bulunan Suriyelilere 150 bin TL değerinde gıda, kıyafet ve çocukların günlük bakım ihtiyaçlarına yönelik malzemeler gönderilmiştir.⁴¹

Böylece çatışma etkilerine maruz kalmış Suriyelilerin acil ve elzem olan temel ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmıştır. Türkiye'nin merkezi planlama dahilinde valilikler, belediyeler, AFAD, Kızılay gibi kurum ve STÖ'leri acil insani yardım faaliyetlerine yönelik seferber ettiği, aynı zamanda uzun dönemli planlama dahilinde altyapının iyileştirilmesine de odaklandığı görülmektedir.

40. "Suriye Sunumu", Şahinbey Belediyesi, (Ekim 2018); Şahinbey Belediyesi tarafından araştırmaya yönelik olarak hazırlanmış ve verilmiştir.

41. "Suriye Sunumu".

GÖRSEL 2. AZEZ’DE ASFALTAMA ÇALIŞMASI

Altyapının Geliştirilmesi ve Yaşam Koşullarının İyileştirilmesi

Rejimin ihmali nedeniyle Suriye’nin kuzeyinde zaten yetersiz olan mevcut altyapı Suriye’de 2011’den bu yana devam eden çatışmalar nedeniyle tahrip olmuştur. Çatışmalar öncesinde yetersiz olduğu bilinen ve çatışma sonrası medeni bir yaşamın gereği olarak ele alınabilecek kanalizasyon sistemi, hastane, okul gibi halkın sağlık ve eğitim ihtiyaçlarına tahsis edilmiş bina ve müstemilatın harabeye dönmüş olması Türkiye’yi harekete geçirmiştir. Bu çerçevede hudut vilayetlerinin valilik ve belediyeleri, AFAD ve TİKA koordinasyonunda altyapı yatırımları gerçekleştirmiştir.

Bu projeler insani yardım malzemelerinin sevki için kullanılan alanların geliştirilmesi, Suriye topraklarında kamp kurulum çalışmaları yürütülmesi, kalıcı konut inşaatı, yetimhanelerin kurulması ve desteklenmesi, tahrip edilmiş okulların bakım ve onarımı olarak sıralanabilir.⁴² Söz konusu hizmetlerin gerçekleştirilmesi için uygun bir alan oluşturulması ihtiyacına yönelik ilk olarak Cerablus’ta ve sonra diğer yerleşim alanlarında enkaz kaldırma çalışmalarına öncelik verilmiştir. Akabinde 305 ton asfalt kullanılarak önce Azez’de ve sonra diğer yerleşim yerlerinde yol çalışmaları tamamlanmıştır.⁴³

Gaziantep Valiliği tarafından altyapı çalışmaları kapsamında 3 bin metrekare alandan 600 ton enkaz kaldırılmış, 12 bin 500 metrekare kilit taşı döşemesi ve 2 bin 700 metre uzunluğunda sıcak asfalt çalışması yapılmıştır. Bölge halkının ilk

42. Suriye Rapor/Sınır Hattı ve İç Saha.

43. “Cerablus Sunumu”, Gaziantep Valiliği, (Ekim 2018).

yardım ve sağlık ihtiyaçlarının giderilmesi için kurulan sahra hastanesinin çevre düzenlemesi kapsamında kilit taşı döşenmesi sağlanarak hizmet kalitesi artırılmıştır.⁴⁴ Böylece sağlık hizmetinde sadece hastane hizmeti değil aynı zamanda işleyen bir idari kapasitenin de önemli olduğu mesajı verilmiştir. Görüldüğü üzere El-Bab ve Azez’e komşu olan valilik il özel idareleri ile büyükşehir ve ilçe belediyeleri personel, araç ve kaynak tahsisi yapmış, faaliyetlerin koordinesi için de bir koordinasyon merkezi tesis etmiştir.

Temel ihtiyaçlardan biri olan sağlık hizmetlerine çabuk ve kolay ulaşımın sağlanması son derece önemlidir. Türkiye, ülkedeki tüm kayıtlı Suriyelilere ücretsiz sağlık hizmeti ve ilaç sağlamaktadır. Suriye vatandaşlarına verilen sağlık hizmetleri kapsamında Kasım 2018 itibarıyla toplamda 953 bin 466 ameliyat gerçekleştirilmiş, 25 milyon 919 bin 750 ayakta tedavi yapılmış ve 1 milyon 143 bin 393 hasta hastanelerde tedavi edilmiştir. Belirtilen tarihe kadar, göçün başladığı tarihten bu yana Türkiye’de 224 bin 750 Suriyeli bebek doğmuştur. Sağlık hizmetlerinden herhangi bir ücret alınmamış, tüm masrafları Türkiye karşılamıştır.

Kadın sağlığı ve cinsiyet ayrımcılığının önüne geçilmesi istikametinde psikolojik rehberlik ve danışmanlık hizmetleri verilmektedir. Göç idaresi bünyesinde istihdam edilen kadın psikolog ve PDR uzmanları –özellikle genç kızlara– barınma merkezlerinde Kadın Komiteleri aracılığıyla erken evlilik ve çok eşlilik ile çatışma sendromlarına yönelik bilinçlendirme eğitimleri vermektedir.⁴⁵

Şubat 2015’te sınırın karşı tarafında yaşayan sivil halkın sağlık hizmetine kavuşabilmesi ve acil müdahalelerin yapılabilmesi amacıyla Kızılay tarafından sahra hastanesi kurulumu sağlanmış, bu kapsamda 420 bin TL maliyetle sahra hastanesi kurulmuştur. Söz konusu sahra hastanesi Suriye Arap Cumhuriyeti hükümetince yapılan askeri harekatlarda vurularak kullanılamaz hale getirilmiştir. Suriye geçici hükümetine bağlı İdlip İl Sağlık Kurulu tarafından bölgede yaşayan sivil halkın sağlık tesisi ihtiyacının Kızılay’a ilettiği talep kapsamında Mayıs 2015’te Suriye Arap Cumhuriyeti topraklarına tekrar sahra hastanesi kurulmasına karar verilmiştir. Bu kapsamda 2 milyon 230 bin 600 TL maliyetle kurulum gerçekleştirilerek hastane hizmete açılmıştır.⁴⁶ Türk Kızılayı’nın sağlık hizmetleri verilmesine yönelik girişimleri sadece kendi kaynaklarıyla finanse edilmiştir.

44. “Suriyeli Göçmenler, Fırat Kalkanı Harekatı Kapsamında Yapılan İnsani Yardım Faaliyetleri”, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi.

45. *Turkey Response to Syria Crises*, (AFAD, Ankara: 2018).

46. *Suriye Raporu/Sınır Hattı ve İç Saha*.

GÖRSEL 3. HİZMETE AÇILMIŞ BİR SAĞLIK OCAĞI

Sağlık alanında yeniden yapılandırmada emsal gösterilebilecek bir diğer girişim Cerablus Hastanesi'dir. Türkiye'nin 26 Eylül 2016'da açtığı hastanede günlük ortalama 1.400 civarında hastaya hizmet verilmektedir. Hastanede Ağustos 2018'e kadar 96 bin 500'ü acil olmak üzere 600 bin hasta muayenesi yapılmış olup 6 bin 350 ameliyat ve 5 bin 20 doğum gerçekleşmiştir. Diyaliz merkezi de kurularak sürekli tedaviye ihtiyaç duyan hastalara yerinde tedavi imkanı sağlanmıştır. Sağlık ocakları kurularak halkın hastaneye başvurmadan yakınında bulunan sağlık merkezlerinde tedavisi sağlanmıştır (Görsel 3).

Örnek olarak Cerablus'ta 8 sağlık ocağı bulunup 10 pratisyen hekim, 11 hemşire, 6 ebe, 9 tıbbi sekreter ve 12 hizmetli olmak üzere toplamda 48 personelle günlük 200 hastaya bakabilmektedir. Ayrıca eczanelerin de ruhsatlandırılması sağlanarak ilaç dağıtımına düzen getirilmiş, terör örgütlerinin söz konusu hizmetleri istismar etmesinin önlenmesi amaçlanmış ve ilaç dağıtımında halkın hedef alındığı bir sağlık stratejisi geliştirilmiştir. Ayrıca sağlık hizmetlerinde ağız ve diş polikliniğinin kuruluş aşamaları da tamamlanmıştır. Suriye'de görevlendirilen sağlık çalışanı sayısı dikkate alındığında öncelikle Suriyeli sağlık personellerinden faydalanılarak 19 branşta 226 Suriyeli ve 11 Türk olmak üzere toplam 237 personelle bölge halkına hizmet vermeye başlanmıştır.⁴⁷ Sağlık kurumlarının kurulması ve gerekli tıbbi malzemelerin karşılanmasıyla bölge halkının önemli bir ihtiyacı giderilmiştir.

47. "Cerablus Sunumu".

Halk sağlığı hizmetleri kapsamında motorize ekiplerle köy köy dolaşarak şark çıbanı vaka, tespit, tarama ve mücadele çalışmaları yürütülmektedir. Kamp-larda su klorlama çalışmaları ve denetimleri, çöplerin ve atıkların imhası, ilaçla-ma, ortak kullanım alanlarının dezenfeksiyon çalışmaları günlük bazda sürdürül-mektedir.⁴⁸ Böylece salgın hastalıkların önüne geçilmesi hedeflenmektedir.

Savaş sebebiyle hem Suriye topraklarında yaşayan hem de göç etmek zorunda kalan Suriyeli ailelerin en büyük problemlerinden biri de çocukların başlamayan ya da yarım kalan eğitim hayatlarıdır. Bundan dolayı Türkiye’nin önceliklerinden biri de Suriyeli çocukların eğitim hayatlarına geri dönmelerini sağlamak olmuştur. AFAD barınma merkezlerinde bulunan 80 bin 742 çocuk yeniden okullara yerleştirilmiş, Milli Eğitim Bakanlığıyla birlikte atılan adımlar neticesinde toplam 508 bin 846 çocuğa eğitimlerine devam etme imkanı sağlanmıştır. Ayrıca mesleki eğitimler kapsamında 222 bin 869 Suriyeli de AFAD mülteci merkezlerinde yabancı dil, bilgisayar ve halı dokuma gibi çeşitli sertifika programlarıyla meslek edinmiştir.⁴⁹ İyilik Okulları Projesi kapsamında Eylül 2016’da kullanılabilir du-rumda olan eğitim kurumlarının eksikliklerinin giderilmesi ve üstyapı bakımları-nın yapılması için Türkiye’nin hududa komşu valilikleri ve Kızılay çalışma başlat-mıştır. Bu kapsamda okulların tadilatı, bir yıllık işletme maliyeti ve öğrencilerin masrafları Kızılay tarafından üstlenilmiştir.⁵⁰

Eğitim faaliyetleri kapsamında söz konusu faaliyetlere ilave olarak mesleki eğitim ve yüksekokulların açılmasına öncelik verilmiştir. Örneğin Cerablus ilçe merkezi ve köylerinde halen eğitim öğretime devam eden 1 meslek yüksekokulu (MYO), 4 lise, 12 ortaokul ve 98 ilkokul olmak üzere toplamda 114 okul ve 1 halk eğitim merkezi açılmıştır. Gaziantep Üniversitesi Cerablus MYO 1 Ekim 2018’de eğitim öğretim hayatına başlamıştır. MYO bünyesinde hasta bakımı, ilk ve acil yardım, büro yönetimi, ilahiyat ve özel güvenlik olmak üzere toplamda beş bölüm bulunmaktadır. Öğrenci seçimleri için Yabancı Uyruklu Öğrenci Sınavı (YÖS) sınavı 3 Eylül 2018’de 294 kişinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir.⁵¹ Araştırmanın yapıldığı Aralık 2018 itibarıyla 13 öğretim görevlisinin bulunduğu MYO’da 144 öğrenci eğitim görmektedir. Ortaöğretime yönelik olarak Cerablus’un en büyük okulu olan ve DEAŞ tarafından cezaevi olarak kullanılan Ahmet Selim Mulla Li-sesi 43 günde gerekli bakım ve onarım çalışmaları yapılarak eğitim öğretime hazır

48. “Cerablus Sunumu”.

49. *Geçici Barınma Merkezleri Raporu*.

50. *Suriye Raporu/Sınır Hattı ve İç Saha*.

51. “Cerablus Sunumu”.

hale getirilmiştir.⁵² Engelli çocukların gün içerisinde vakit geçirebilecekleri Engelsiz Yaşam Merkezlerinin kurulması sosyal hizmet bağlamında sağlanmıştır. Halk Eğitim Merkezi bünyesinde ise 1 anaokulu ile dikiş nakış, kuaförlük, bilgisayar ve Türkçe kursu olmak üzere 4 kurs hizmet vermektedir. 60 okulda öğrencilere ve 6 merkezde de yetişkinlere Türkçe eğitimi verilmesi için Türkiye’den 44 öğretmen görevlendirilmiştir. Cerablus örneğinde Aralık 2018 itibarıyla okul çeşitleri ve öğrenci sayıları Tablo 2’de gösterilmiştir.⁵³

TABLO 2. CERABLUS OKUL VE ÖĞRENCİ DURUMU				
	Okul Sayısı	Kız	Erkek	Toplam
Ana Sınıfı	6 sınıf	143	155	298
İlkokul	98	12.431	13.049	25.480
Ortaokul	12	710	1.010	1.720
Lise	4	125	125	250
Toplam	114	13.409	14.339	27.748

Ayrıca toplamda 1.187 öğretmen ve 143 personelin maaşı da Türkiye Maarif Vakfı tarafından karşılanmaktadır.⁵⁴

Çatışma İzlerinin Silinmesi ve Normalleşme Gayretleri

Sivil halkın huzur ve güvenliği istikametinde başlatılan çatışma izlerinin silinmesi marifetiyle Suriyelilerin de istihdam edilerek gelir elde etmesine ve yerleşim yerlerinde imara yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Özellikle Türkiye’nin hududa yakın belediyelerinin başlattıkları girişimlerle duvar yazılarının silinmesi, mermi izlerinin sıvanması, enkaz kaldırılması gibi faaliyetler yürütülmüştür (Görsel 4). Belediyelerin sağladığı iş makinaları ve inşaat malzemeleri bölgenin bayındır hale getirilmesine hizmet ederken özellikle Suriyeli çocukların çatışmaların kötü anılarından kurtulmaları ve normallerinin değişmesine yönelik çabalar gösterilmiştir. Bu çerçevede DEAŞ’ın ilçe genelinde psikolojik baskı unsuru olarak duvarlara ve ilçenin çeşitli yerlerine yazmış olduğu yazı, slogan ve semboller hududa yakın büyükşehir belediyeleri tarafından gönderilen malzemelerle boyanarak temizlenmiştir. Böylece bölge halkının hafızalarından DEAŞ’ı hatırlatan yazı, sembol veya yıkımların yok edilmesi hedeflenmiştir.⁵⁵

52. “Suriyeli Göçmenler, Fırat Kalkanı Harekatı Kapsamında Yapılan İnsani Yardım Faaliyetleri”.

53. “Cerablus Sunumu”.

54. “Cerablus Sunumu”.

55. “Suriyeli Göçmenler, Fırat Kalkanı Harekatı Kapsamında Yapılan İnsani Yardım Faaliyetleri”.

Çatışma izlerinin silinmesinin yanında belediye hizmetlerinin verilmesine yönelik projeler de geliştirilerek hududa yakın bölgelerdeki büyükşehir ve ilçe belediyelerine sorumluluk alanları tahsis edilmiştir. Bu çerçevede yol yapımı, altyapı çalışmaları, park inşası ve itfaiye hizmetleri gibi birçok belediye hizmeti Türkiye Cumhuriyeti devleti sınırları

dışarısında Suriyelilere sunulmaktadır. Örnek vermek gerekirse ağaç dikimi yapılarak çevre düzenlemesine önem verilmiş ve çimlendirme yoluyla yeşil alanlar oluşturulmuştur. Bayındır bir ilçede yaşam kurulması yoluyla hem tersine göç teşvik edilmiş hem de bölge halkının moral seviyesi takviye edilmiştir. Temizlik faaliyetleri ve devamlılığının sağlanması için belediyeler öncülüğünde çöp toplama araçları tahsisi ve muhtelif noktalara çöp konteyneri konulması sağlanmıştır. Örneğin Cerablus’a Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından bir çöp toplama aracı tahsis edilmiş, 40 çöp konteyneri ilçenin belirli yerlerine dağıtılmıştır (Görsel 5). Çocuklara destek sağlanması ve terör örgütlerinin çocuklardan uzak tutulmasına yönelik çocuk parkları tesis edilmiş ve muhtelif oyun grupları parklara yerleştirilmiştir.

Belediyecilik hizmetleri kapsamında itfaiyecilik kapasitesi de bölgeye kazandırılmıştır. Bu kapsamda yangın söndürme ve sulama çalışmaları için ilçelere itfaiye araçları tahsis edilmiştir (Görsel 6).

GÖRSEL 4. ÇATIŞMA İZLERİNİN SİLİNMESİ

GÖRSEL 5. DAĞITILAN ÇÖP KONTEYNERLERİ

GÖRSEL 6. TAHSİS EDİLEN BİR İTFAİYE ARACI

Suriye'nin kuzeyinde güvenliğin sağlanmasının ardından su sorunu müşahede edilmiştir. Yapılan incelemede terör örgütü DEAŞ tarafından Fırat Nehri'nin kenarındaki keson kuyu ve terfi merkezlerinin mevzi olarak kullanılması nedeniyle koalisyon güçleri tarafından bombalanarak imha edildiği belirlenmiştir. Bu sebeple terör örgütünden temizlenen bölgelerde bölge halkının içme suyu ihtiyacının giderilmesi için çalışmalar yapılmıştır. Sistem için elektrik enerjisi gerektiği ve elektrik şebekesi de tahrip edildiğinden ilk olarak kuyuların işletmeye alınması için 500 KW kapasiteli jeneratörler kuyuların olduğu bölgeye yerleştirilerek kuyuların enerji ihtiyacı karşılanmıştır. Böylece acil su ihtiyacının karşılanması için keson kuyular işletmeye alınmıştır. Ayrıca ilçelerde su temin noktası oluşturularak bölge halkının buralardan su temin edebilmesi sağlanmıştır (Görsel 7).

Kuyu açılmasının yanında su işlerinde daha önce çalışmış olan Suriyeli işçilerin desteğiyle ilçe merkezlerinde su şebekesi tesis edilmiş ve klorlama işlemiyle şebekeye daha fazla su verilmiştir. Şebekeye suyun verilmesiyle Fırat Nehri'nin kenarında bulunan keson kuyuların

GÖRSEL 7. AÇILAN SU KUYULARININ AKTİF HALE GETİRİLMESİ

olduğu terfi merkezine klor sistemi montajı yapılarak sistemin sağlıklı bir şekilde çalışması sağlanmıştır.⁵⁶

Belediyecilik hizmetleri yanında idari yapının da güçlendirilmesine yönelik mahalle ve sokak tespiti ve isimlendirmesine önem verilmiştir. Toplumsal dokunun korunmasına özen göstermek kaydıyla örneğin Cerablus’ta 7 mahallede bulunan 172 sokağın isim levhalama ve ev numaralandırma çalışmaları Gaziantep Valiliği tarafından yapılmıştır (Görsel 8).⁵⁷ Böylece temel hizmetler ve toplum halinde yaşamın gerektirdiği asgari şartların yanında güven duygusunu takviye edecek bir düzen tesisi sağlanmıştır. Öte yandan şehrin yapısına zarar verecek isimlendirmeden kaçınılarak orijinal yöre isimleri kullanılmıştır.

Sosyal Hizmetlerin Tesisi ve Yerel Toplumun Güven Duygusunun Takviye Edilmesi

Suriye’de daha önce yaygın olmayan kadın/gençlik merkezi gibi sosyal tesisler ile oyun parkları hayatın normalleşmesi istikametinde üzerinde önemle durulan mekanlar olmuştur (Görsel 9). Sivil halkın bulunduğu ve güncel sorunlarını konuşurken kişisel gelişimlerine de katkı sağlayabildiği sosyal hizmet merkezleri Suriye’nin kuzeyinde yerel anlamda cazibe merkezi haline gelmiştir. Ayrıca muhtaçları ve yetimleri barındıran ve uyum sorunlarına yönelik programların yürütüldüğü sosyal hizmet faaliyetleri bizzat Türkiye’nin kamu kurumları tarafından kurulmuştur ve işletilmektedir.

Örneğin Cerablus’ta gençlik merkezleri kurularak seçilen gençlik liderleri Türkiye’ye eğitime gönderilmiştir. Böylece yetişmiş insan gücüne yönelik giri-

56. “Suriyeli Göçmenler, Fırat Kalkanı Harekatı Kapsamında Yapılan İnsani Yardım Faaliyetleri”.

57. “Cerablus Sunumu”.

şimler başlatılmıştır. Gençlik merkezleri hem bir eğitim evi haline gelmiş hem de gençlerin kendilerini motive etmelerine imkan tanıyan merkezler olarak işlevsellik kazanmıştır. Gençlik merkezi yanında gençler için spor alanları inşa edilmiştir. Bu çerçevede sadece Cerablus’ta beş halı saha ve basketbol sahasının yapımı tamamlanırken okulların spor malzemeleri de karşılanmıştır (Görsel 10).⁵⁸ Gençlik programı kapsamında 7 bin 500 oyuncak, 347 futbol topu, 100 voleybol topu ve 24 basketbol topu dağıtımı yapılmıştır.⁵⁹

Çocuk ve gençlerin desteklenmesi ve onlara sahip çıkılması hususuna özellikle önem verilmiştir. Bu bağlamda aile birleştirme çalışmaları hızlandırılmış ve parçalanmış ailelerin fertlerinin bir araya getirilmesi için çabalar sürdürülmektedir. Ailelerinden kopmuş ve bakıma muhtaç çocuklar için “Yetim Evi” projesi başlatılmış; iki ayrı yerde 188 konut ve sosyal donatı alanlarının yapım çalışmaları yürütülmüştür. Yetimhanelerin çevre düzenlemesi ve çocukların psikolojik rehabilitasyonu öncelikli olarak ele alınmıştır. Bu çerçevede 600 yetim ve öksüz çocuk için psikolojik destek, sosyal ve kültürel katkı ve yardımlar sürdürülmektedir.

Yetimhane kurulmasına yönelik önemli bir girişim de Kızılay tarafından yapılmıştır. Türkiye’nin ÖSO ile birlikte kontrol ettiği bölgelerde yetim çocukların korunması, himayesi ve eğitimine yönelik girişimler yapan Türk Kızılayı giydirme, barınma, gıda, psikolojik destek, normalleşme ve eğitim gibi farklı alanlarda

58. “Cerablus Sunumu”.

59. “Suriye Sunumu”.

TABLO 3. İDLİP BÖLGESİNDEKİ YETİMHANELERİN DURUMU

S.No	Kamp Adı	Kişi Sayısı	Çadır-Barınma Ünitesi
1	Alriyah Elmursele Yetimhanesi	507	50
2	Taybe Yetimhanesi	585	134
3	Beyan ve Müşrif Yetimhanesi	619	127
4	Hamat El Amman Yetimhanesi	580	116
5	El Faruk Ömer Yetimhanesi	275	135
6	Zemzem Yetimhanesi	359	97
7	Yetimhane 1 Bardaklı	112	94
8	Menebiul Hayr	213	50
9	El Takva Yetimhanesi	280	52
10	El Emel Yetimhanesi	129	88
11	Selam Yetimhanesi	154	30
12	Wadi Elazib	183	35
13	Ummuhatun Muminin	340	85
14	Bedilha Yetimhanesi	119	36
15	El Jabal Yetimhanesi	525	105
TOPLAM		4.980	1.234

faaliyet gösteren yetimhaneler açmıştır. Bu çerçevede sadece İdlip’de açılan yetimhane ve Ağustos 2018 itibarıyla söz konusu yetimhanelerde kalan yetim çocuk sayısı çizelgede gösterilmiştir (Tablo 3).⁶⁰

Yetimler yanında engelli Suriyelilere yönelik de program başlatılmıştır. Bu kapsamda engellilere yönelik aile ziyaretleri ve saha araştırmaları yapılarak ihtiyaçlar tespit edilmeye çalışılmaktadır. Organ kaybı olanlara yapılan katkı kapsamında 65 engel sahibi bireyin protez ihtiyaçları karşılanmış ve ilave protez ihtiyaçları da takip edilmektedir.

Ayrıca sağlıklı gıdaya erişim amacıyla Kızılay başta olmak üzere valilik ve belediyeler aşevleri kurarak her gün karşılıksız sıcak yemek dağıtımına başlamıştır. Bir aşevinde günlük ortalama 8 bin kişiye yemek dağıtımı yapılabilmektedir. Sosyal yardımlar kapsamında Kızılay ve Gaziantep Valiliği nakdi yardım da yapmakta ve dağıtılan kartlarla özellikle şehit ailelerine sosyal marketlerde aylık 250 TL tutarında alışveriş imkanı tanınmaktadır.⁶¹

60. Suriye Raporu/Sınır Hattı ve İç Saha.

61. “Cerablus Sunumu”.

GÖRSEL 12. İMAR EDİLEN CAMİ

Olası nüfus hareketliliğine yönelik mültecilerin yerleştirileceği yeni alanların tespit çalışmaları AFAD tarafından yapılmaktadır. Mültecilere yatak, battaniye, hijyen setleri, giysi ve gıda yardımları düzenli olarak sürdürülmektedir. Yine AFAD tarafından sağlanan un kurulan fırınlarda işlenerek ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmaktadır. Sağlık, eğitim, adliye ve emniyet personellerinden 2 bin 200 yerel çalışanın maaşları Türk PTT’si aracılığıyla ödenmektedir. Aynı zamanda kargo hizmeti, posta gönderimi ve bankacılık hizmetleri de yine PTT tarafından sağlanmaktadır (Görsel 11).

Halkın ibadet ihtiyacına yönelik müftülük binaları açılmış, ilçe merkezleri ve köylerde camilerin bakım ve onarım çalışmaları yapılmaktadır. Halen on cami onarılırken bir cami de yeniden inşa edilmiştir (Görsel 12).⁶²

İdari Kapasitenin Geliştirilmesi ve Siyasi Uzlaşının Sağlanması

Devlet otoritesinin olmadığı Suriye’de, uzun yıllar terör örgütlerinin inisiyatifine terk edilen Suriye’nin kuzeyindeki halkın kendi yerel meclislerini oluşturmak kaydıyla uzlaşuya şans vermeleri önemli bir merhale olarak ortaya çıkmaktadır. Ay-

62. “Cerablus Sunumu”.

rıca yerel yönetimlerin adalet, kolluk gücü, belediye hizmetleri gibi kendine yeter idari yapılanmaya gitmesi maksadıyla tesisler inşa edilmiştir. Böylece Suriye’nin kuzeyinde çatışmalar halen devam ederken istikrar tesis edilmiş ve terör örgütlerine geçit vermeyen bölgeler oluşturulması amaçlanmıştır.

İdari kapasite inşası bireyden başlanarak organize edilmektedir. Bu çerçevede kimlik ve tanıtım kartlarına öncelik verilerek hem terör örgütlerinin bölgeye sızması engellenmekte hem de yardımlara erişim düzene sokulmaktadır. Ancak resmi bilgi ve belgelerin DEAŞ veya PKK tarafından geçersiz kılınması veya tahrip edilmesi anlaşmazlıkları körüklemekte ve resmi işlemleri olanaksız hale getirmektedir. Bu nedenle öncelikli olarak bir durum tespiti yapılması ihtiyacı ortaya çıktığı için nüfus sayımı yapılması kararlaştırılmıştır. Örneğin Cerablus merkezi köy ve kamplarda nüfus sayımı Ağustos itibarıyla tamamlanmış olup yapılan sayım sonucuna göre cinsiyet, eğitim durumu, doğum yeri gibi istatistiksel analizler yapılmıştır. Yeni nüfus kayıtlarının oluşturulabilmesi için dijital veri tabanlı nüfus kayıt sistemi kurulmuştur. Kurulan nüfus kayıt sistemiyle silah ruhsatı, sürücü belgesi gibi evrakların ve evlenme-boşanma gibi nüfus olaylarının kaydedilmesi amaçlanmıştır. Temmuz 2018 itibarıyla tanıtım kartları da verilmeye başlanmıştır. Ekim sonu itibarıyla 7 bin 500 tanıtım kartı verilmiştir (Görsel 13).⁶³

Tapu ve kadastro çalışmalarında ise gerekli sicil, belge, bilgi ve haritaların büyük bir kısmına ulaşılamamıştır. Mülkiyet sistemine ait bilgi ve belgeler tespit edilerek dijital olarak arşivlenmektedir. Ayrıca bölge halkı ve insani yardım ihtiyaçları için yer tespiti, haritalama, ölçüm ve planlama yapılmaktadır. Güvenli elektrik hattı ve yolların asfaltlama ölçümleri de yapılarak krokiler hazırlanmaktadır.⁶⁴ Böylece planlı kentleşme ve mülkiyet haklarında adalet prensiplerine öncelik verilmesi amaçlanmıştır.

63. "Cerablus Sunumu".

64. "Cerablus Sunumu".

GÖRSEL 14. ÖRNEK TARIM UYGULAMALARI VE KOOPERATİFÇİLİK

Yerel Otoritenin Kendine Yeterli Hale Getirilmesi

İdari kapasitenin kazandırılmasını desteklemek amacıyla polis, sağlık uzmanı, adalet personeli gibi uzman insan gücü yetiştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Ayrıca kaynak oluşturulması adına Türkiye’nin verdiği

destek sonucu yerel ekonomi tesis edilmiş, bölgede üretilen ürünlere Türk pazarı açılırken Türk ürünleri de bölgeye gönderilerek halkın çok cazip fiyatlandırılmayla hak ettiğini kazanması ve ihtiyaçlarını karşılaması sağlanmıştır. Bu çerçevede tesis edilen ekonomik yeterliliğin desteklenmesinde kooperatifçilik teşvik edilmiştir (Görsel 14). Tarım anlamında zengin potansiyele sahip bölgede yetişen tarım ürünleri, piyasa fiyatlarıyla satın alınarak desteklenmiştir.

GÖRSEL 15. YEREL ADALET SARAYI

Adalet hizmetleri kapsamında yürütülen faaliyetler de ekonomik alandaki destekler kadar önemli yer tutmuştur. Örneğin Cerablus’taki mahkeme teşkilatı Şubat 2017’de kurulmuş, yeni adliye binası ve cezaevinin onarımı tamamlanıp faaliyete alınmıştır (Görsel 15). Mahkemelerde yerel hukuk sistemi uygulanmakta olup 2018 itibarıyla her mahkeme heyetinde üç hakim ve bir savcı görev yapmaktadır.

İlçelerde yerel meclisin gelir ve giderleri konusunda mali disiplin sağlanması kapsamında program ve bütçe uygulaması başlatılmıştır. Yerel meclis öz kaynaklarıyla bölge halkına hizmet vermektedir (Görsel 16). Gümrük Müdürlüğü’nün çalışma şekli, koordinesi ve planlaması da yapılmıştır. Bu çerçevede hudut geçişlerinde tahsilat ve kayıtlar elektronik ortamda gerçekleştirilmektedir. Ayrıca zabıta müdürlükleri tesis edilerek yerel belediyelerin yaptırım ve icra görevleri aktif

hale getirilmiştir. Zabıta vasıtasıyla mevcut iş yerleri sayılmış ve denetim altına alınmıştır. Böylece iş yeri ruhsatlandırma tüzüğü ve vergi tarifesi hazırlanarak iş yerlerine ruhsat vermeye başlanmıştır.⁶⁵

Kalıcı ve Sürdürülebilir Toplumsal Yapı Kurulması

Örgütlenme ve bürokrasinin tesis edildiği El-Bab ve Afrin bölgelerinde toplumun kendi özerk karar verme süreçleri Suriye Ulusal Mutabakat Hükümetine bağlı

olarak gelişimine devam etmektedir. Türkiye’nin önceki maddelerde belirtilen yeniden yapılandırma girişimlerinde görüldüğü gibi cazibe merkezi haline gelen söz konusu bölgeler Münbiç’te ve Fırat Nehri’nin doğusundaki Suriyelilerin ilgisini çekmiştir. Bu çerçevede toplumsal bütünlüğü teşvik edecek yapılandırma çabalarının Suriyeli farklı etnik grupları bir arada yaşama konusunda olumlu etkilediği ileri sürülebilir.

Halihazırda Türkiye’de yaşayan Suriyeliler Geçici Koruma Statüsü ile çeşitli ihtiyaçlarına devlet kanallarıyla ulaşabilmektedir. Ancak savaş bölgesinde kalanlar için aynı durum söz konusu değildir. Bu durumun aşılması için hareketlerle birlikte bölge halkına meslek edindirecek ve sermaye sağlayabilecek yardımlar yapılmaya başlanmıştır. Bu maksatla Suriye içinde icra edilen yapılandırma faaliyetlerinde Suriyeli iş gücünden faydalanılırken bölgedeki üretimin Türkiye’de pazarlanması çabalarına öncelik verilmiştir.⁶⁶ Suriye’nin kuzeyinde kendine yeten, kalıcı ve sürdürülebilir bir yapı kurulması istikametinde yerel yönetim tüm alanlarda faaliyet yürütürken ekonomik faaliyetlerin desteklenmesi kapsamında sağlanan yardım da yerel yönetimle birlikte planlı bir şekilde yürütülmektedir. Bu kapsamda zirai ofisler kurulması, envanter çıkarılması ve planlı gelişim amaçlanarak ekonomik faaliyetlerin zaman içinde kalıcı gelişimi sağlanmıştır (Görsel 17).

65. “Cerablus Sunumu”.

66. “Suriyeli Göçmenler, Fırat Kalkanı Harekatı Kapsamında Yapılan İnsani Yardım Faaliyetleri”.

Örnek olarak yapılan ölçüm ve sayımlarda Cerablus’ta 410 bin dekar ekilebilir tarım arazisi tespit edilmiş; 2018’de bu tarım arazilerinin 310 bin dekarına arpa, 30 bin dekarına buğday, 15 bin dekarına nohut, 7 bin dekarına susam, 3 bin dekarına da patates ekilmiştir. Bölgedeki 7 bin çiftçiye 150 ton gübre, 7 bin fide ve 3 bin 200 kilogram tarım ilacı verilmiştir. 2017’de hasadı yapılan 545 bin 560 kilogram mercimek ve 53 bin kilogram nohut, 2018’de hasadı yapılan 59 bin kilogram

mercimek ve 175 bin kilogram patates Tarım Kredi Kooperatifi tarafından satın alınmıştır. Bölgede hayvancılığı desteklemek için 7 bin 200 yumurtacı canlı tavuk, 52 ton kanatlı hayvan yemi ve 100 arılı, 100 boş kovan dağıtılmıştır. Şap ve veba gibi hastalıkların önlenmesi için aşılama da yapılmıştır.⁶⁷ Böylece bölge halkı hem geçimini sağlayabilmekte hem de sürdürülebilir kaynaklara ulaşabilmektedir.

Yapılan çalışmaların genel değerlendirmesi yapıldığında Suriyelilerin sağlık, eğitim, adalet ve güvenlik, belediye ve bazı bankacılık hizmetleri gibi birçok temel hizmeti kendilerinin ifa etmeye başladığı ve toplum yaşantısında düzen sağlandığı söylenebilir. AFAD, TİKA, Türk Kızılayı ve STÖ’ler de Suriye’de savaş alanına sıkışmış, temel ihtiyaçlara ulaşımı yok denecek kadar az olan bölgelere her türlü yardımı devam ettirmektedir. İnsanların hayatlarını idame ettirmeleri için gerekli olan pek çok ihtiyaç için bu kurumlar gerekli altyapıyı oluşturarak devamlılığı sağlamaya çalışmakta, böylece kalıcılık ve sürdürülebilirlik sağlanarak Suriye’de yeniden yapılandırma süreci yürütülmektedir. Bu bölümde bahsedilen bütün çalışmalar Türkiye’nin hem kendi topraklarında hem de Suriye içerisinde Suriyelilere yönelik yaptığı yardımları ve verilen destekleri göstermektedir. Bir sonraki bölüm yapılan bu çalışmaların Suriyeliler tarafından nasıl değerlendirildiği ve bu yardımlar karşısındaki tespitlerin analizini içermektedir.

67. “Cerablus Sunumu”.

YENİDEN YAPILANDIRMANIN BÖLGEDE YANSIMALARI

Yeniden yapılandırmanın başarısına yönelik en somut gösterge geriye dönüşlerin başlamış olmasıdır. Türkiye'nin gerçekleştirdiği yeniden yapılandırma girişimlerinin göçü tersine çevirdiği argümanına yönelik yapılan araştırmada FKH ve ZDH sonrası güvenliğin sağlanması kadar yeniden yapılandırma gayretlerinin de etkin olduğu görülmektedir. Bu kapsamda geri dönüşlere ilişkin olarak Suriye'nin kuzeyinde farklı bölgelerde yaşayan kişilerle görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelere katılan kişilerin tamamı erkektir, ücretli bir işte çalışmakta ve 25-35 yaş aralığındadır. Katılımcılar Suriye'deki çatışmalar öncesinde de Suriye'de yaşamışlar, savaş sırasında Halep, Afrin, Azez ve Cerablus yerleşim birimlerinde bulunurken çatışmalar nedeniyle Türkiye'ye göç etmişlerdir. Bununla birlikte ZDH sonrasında gönüllü olarak Cerablus, Afrin ve Azeze giriş çıkış yapmakta ve bölge insanının nabzını takip etme olanakları bulunmaktadır. Yapılan mülakatlarda güvenlik ve yeniden yapılandırmanın bölgeye olumlu yansımaları ifade edilmiş ve diğer bölgelerdeki mültecilerin de Türkiye'den benzer beklentileri olduğunu dile getirmişlerdir. Türkiye'nin yeniden yapılandırma faaliyetlerinin diğer Suriyeliler için de cezbedici olduğu dikkate alındığında bu faaliyetlerin çatışmaların sonlandırılması ve tersine göç gibi barışın kalıcı hale gelmesine uygun ortam hazırladığı ifade edilebilir.

Afrin'e yönelik mülakatlar göz önünde bulundurulduğunda güvenlik sorununun terör unsurları nedeniyle kısmi olarak devam ettiği, altyapının düzenlendiği, okulların faaliyete geçmeye başladığı, sağlık hizmetlerinin sağlandığı ve nüfus kayıtlarının dijital ortamda yapılarak kimlik dağıtımlarının gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Ayrıca Afrin'de istihdam olanaklarının arttığı ve sosyal yaşamın canlandırıldığını belirtmek gerekir. Ancak PKK/PYD terör örgütünün Afrin'de bıraktığı terör hücrelerinin faaliyetlerinin neden olduğu güvenlik kaygı-

larını giderilmediği, bu nedenle yeniden yapılandırmaya yönelik menfi girişimler mülakatlarda öne çıkmaktadır. Özellikle Tel Rıfat bölgesinde halen mevcudiyetini muhafaza eden PKK/PYD’nin propaganda girişimleriyle yeniden yapılandırma gayretlerini olumsuz etkilediği genel kanaattir. Cerablus ve El-Bab’da güven ortamının tam olarak tesis edilmiş olmasının yeniden yapılandırmanın başarısına doğrudan etki ettiği mülakatlarda müşahade edilmektedir. Bu nedenle model dahilinde ilk safha faaliyeti ve koşulu olarak tespit edilen güvenli ortamın tesisinin yeniden yapılandırma gayretlerine yön verdiği iddia edilebilir.

Azez ve Cerablus’ta mülakatlardan elde edilen bulgular oldukça benzer bir içeriğe sahiptir. Genel olarak şehirlerde güvenliğin tam olarak sağlandığı, altyapının düzenlendiği, okulların aktif bir şekilde faaliyete geçtiği, sağlık hizmetlerinin temin edildiği ve nüfus kayıtlarının dijital ortamda yapıpı kimlik dağıtımının sağlanarak istihdam olanaklarının arttırıldığı ve sosyal yaşamın canlandırıldığını ifade etmek mümkündür. Her ne kadar sağlık hizmetlerinde iyileşme yaşandığı görülse de büyük ve önemli tıbbi müdahaleler hala Türkiye’de gerçekleşmektedir. Genel anlamda Arap etnisitenin Türkiye’nin Suriye’de bulunmasından memnuniyet duyduklarını ve Türkiye’ye bakışın Araplar arasında her zaman olumlu olduğu ifade edilmektedir. Halk nezdinde Türkiye’ye yönelik olumlu kanaatin belirgin olduğu söz konusu bölgeler tersine göç anlamında cazibe merkezi olurken halen güvenliğin tesis edilemediği bölgelerde yaşayan Suriyelilerin de bu bölgelere ulaşmaya çalıştığı sık belirtilen bir husustur.

Yapılan mülakatlar yanında Suriye Ulusal Mutabakat Hükümetine bağlı olarak faaliyet gösteren Suriye İstikrar Komitesi ile yapılan görüşmede yeniden yapılandırma gayretlerinin olumlu yansımaları ifade edilmiştir. Uluslararası yardım da alan Komite Türkiye’nin özellikle Cerablus ve El-Bab’daki faaliyetlerine yönelik şu olumlu yönlerin altını çizmiştir:

- Bölgeyi cazibe merkezi haline getirdiği
- Ekonomik canlılığı artırdığı
- Arap aşiretlerin yerel yönetim kurma gayretleri sonrası idari kapasite tesis etme hususunda cesaret bulduğu
- Bu çerçevede güvenliği sağlanmış bölgelerde aşiretlerin bir araya gelerek Türkiye’ye karşı güven tazeledikleri
- Türkiye’de yapılan ve Arap aşiretlerini bir araya getiren toplantılarda -örneğin Münbiç’in de özgürleştirilmesi yönünde- irade beyanında bulunulduğu
- Böylece yeniden yapılandırma gayretlerine paralel olarak toplumsal uzlaşının daha kolay sağlanabildiği

SONUÇ

Yeniden yapılandırma faaliyetleri Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyinde gerçekleştirdiği uygulamalar dikkate alındığında çatışmaların sonuçlarını sürdürülebilir barış ve huzura tahvil edebilecek bir özellik taşımaktadır. Bu çerçevede yeniden yapılandırmanın bir model dahilinde sistemli ve bütüncül yürütülmesi radikallik ve terörün önlenmesi gibi önemli çatışma neden veya sonuçlarını olumlu yönde şekillendirirken aynı zamanda tersine göç ve diğer çatışma bölgelerindeki halkı cezbetme imkanı da sunmaktadır. Bu çerçevede Suriye örneğinde Türkiye şunları gerçekleştirmiştir:

- Tüm devlet kurumlarını ve STÖ'leri merkezi planlama ve yerinde icrayla yeniden yapılandırmaya yönlendirmiştir.
- Merkezi planlamayla yeniden yapılandırmayı bütüncül bir modele dayandırmıştır.
- Yerinde icra kapsamında valilikler ve yerel yönetimlere doğrudan sorumluluk vermiştir.
- Türkiye'ye komşu bölgelere hizmet ve altyapı yatırımlarının kesintisiz akmasını sağlamak için tedbir almıştır.
- Bu çalışmanın tespit ettiği model dikkate alındığında acil insani yardımdan başlanarak kendine yeter ve sürdürülebilir kalkınmanın kalıcı hale gelmesi amaçlanmıştır.
- Suriye'nin toprak bütünlüğü dahilinde ve Suriye kanunları doğrultusunda adalet, eğitim, sağlık, imar gibi toplumsal yaşamın gerektirdiği her alanda yerel yönetimlerin kapasiteleri artırılmıştır.

Suriye’nin kuzeyinde Türkiye’nin yeniden yapılandırma gerçekleştirdiği bölgelerde asayiş olayları ve terör eylemlerinin nadir görülmesi ve tersine göçte yaşanan artış dikkate alındığında izlenen stratejinin olumlu sonuçlarına şahit olunmaktadır. Her ne kadar terör örgütleri ile Esed rejiminin muhalif söylemleri farklı bir görünümü iddia ediyor olsa da söz konusu iddiaların bölge halkının gerçekliğinden uzak olduğu görülmektedir. Barışa hasret Suriye’de, Türkiye’nin halen güvenlik sağladığı ve yapılandırma faaliyetleri icra ettiği bölgelerde günlük yaşamın gerektirdiği siyasi, sosyokültürel, adli vb. faaliyetlerin yerel halk tarafından yürütülüyor olması aleyhte yöneltmiş iddiaları yalanlar niteliktedir. Nihayetinde Türkiye tamamen kendi milli imkanlarıyla yeniden yapılandırmayı başarmış, Batılı kültürde olmayan insani ve vicdani sorumluluğunu kardeşlik temelinde yerine getirmiştir.

KAYNAKÇA

AFAD. (2018). *Turkey Response to Syria Crises*. Ankara: AFAD.

“Afrin ve Bab'da Çetelere Operasyon”. Anadolu Ajansı. 20 Kasım 2018.

Ahmet Yıldız. (2006). “Türkiye'nin Balkanlarda Etkin Bir Politika İzlemesinin Avrupa Birliği ile Olan İlişkilere Etkileri”. Edirne: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi.

Alan J. Kuperman. (2018). “Lessons from Libya: How Not to Intervene”. <https://www.belfercenter.org/publication/lessons-libya-how-not-intervene>.

Anthony H. Cordesman. (2013). *The Afghan War in 2013: Meeting the Challenges of Transition*. Washington D.C: Center for Strategic & International Studies.

Atilla Sandıklı ve Cenap Çakmak. (2014) “Suriye'nin Yeniden Yapılandırılması”. İstanbul: Bilgesam.

“Başbakan Yıldırım: ‘Zeytin Dalı Harekatı’nın Amacı, Bölgenin Teröristlerden Temizlenmesi”. *Hürriyet*. 21 Ocak 2018.

Buğra Sarı ve Murat Tinas. (2018). *İnsanlığa ve Demokrasiye Terör Tehdidi: PKK Örneği*. Ankara: Uluslararası Terörizm ve Güvenlik Araştırmaları Merkezi.

“Erdoğan: Münbiç'te Amerika'da Vardığımız Anlaşmayı Adım Adım Hayata Geçiriyoruz”. *Hürriyet*. 18 Haziran 2018.

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi. (2018). “Suriyeli Göçmenler, Fırat Kalkanı Harekatı Kapsamında Yapılan İnsani Yardım Faaliyetleri”.

Gaziantep Valiliği. (2018). “Cerablus Sunumu”. Gaziantep.

“Geneva Conference on Afghanistan”. UNAMA. <https://unama.unmissions.org/geneva-conference-afghanistan>.

“Genelkurmay Başkanlığı'ndan ‘Fırat Kalkanı Harekatı’ Açıklaması”. İhlas Haber Ajansı. 26 Ağustos 2016.

Gül Seda Acet ve Fazlı Doğan. (2017). "11 Eylül Olayları Sonrası ABD-Afganistan İlişkileri: İstiladan İşbirliğine". *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. Cilt: 17, Sayı: 33.

İbrahim Kerman ve Ertan Efeğil. (2017). "Terör Örgütü PKK/PYD'nin Suriye'de İzediği İç Savaş Stratejisinin Değerlendirilmesi". *Ankasam Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*. Cilt: 1, Sayı: 2.

James Earnest. (2011). "Post-Conflict Reconstruction: The Complexity and Challenges of Planning and Implementing Infrastructure Projects in Kosovo". Perth: Yayınlanmamış Doktora Tezi, Curtin University.

Kızılay. (2018). *Suriye Rapor/Sınır Hattı ve İç Saha*. Ankara.

Loqman Radpey. (2016). "Kurdish Regional Self-rule Administration in Syria: A New Model of Statehood and Its Status in International Law Compared to the Kurdistan Regional Government (KRG) in Iraq". *Japanese Journal of Political Science*. Cilt: 17, Sayı: 3.

Mohammad Masoom Stanekzai. (2009). "Dilemmas of State Building in Afghanistan". World Bank. https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/4588/deor_11_2_36.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Murat Yeşiltaş, Merve Seren ve Necdet Özçelik. (2017). *Fırat Kalkamı Harekatı: Harekatın İcrası, İstikrarın Tesisi ve Alınan Dersler*. İstanbul: SETA Rapor.

N De Rham-Azimi. (2004). *Challenges of Post-Conflict Reconstruction: What We Have Learned in the Past Decade?* Toyohogaku: United Nations Institute for Training and Research.

Nassrine Azimi. "Challenges of Post-conflict Reconstruction: What Have We Learned in the Past Decade?". Lecture Notes. <https://home.hiroshima-u.ac.jp/heiwa/cons/Azimi/03.pdf>.

Nihat Ali Özcan. "Putin ve Suriye Sorunu". TEPAV. 12 Aralık 2017. <https://www.tepav.org.tr/tr/blog/s/6058>.

Oskari Eronen. (2008). "PRT Models in Afghanistan Approaches to Civil-Military Integration". *CMC Finland Civilian Crisis Management Studies*. Cilt: 1, Sayı: 5.

S. Naraghi ve J. E. Anderlini. (2007). "Post-Conflict Reconstruction", (ed.) International Alert ve Women Waging Peace. *Inclusive Security, Sustainable Peace: A Toolkit for Advocacy and Action*. Londra: The Initiative for Inclusive Security.

Şahinbey Belediyesi. (2018). "Suriye Sunumu". Gaziantep, Şahinbey.

T.C. İçişleri Bakanlığı. "Bakanımız Sn. Soylu, Küresel Göç Mutabakatı Hükümetlerarası Konferansı'na Katıldı". <https://www.icisleri.gov.tr/bakan-soylu-kuresel-goc-mutabakat-hukümetlerarası-konferansına-katıldı>.

T.C. Cumhurbaşkanlığı. "Güvenlik Toplantısına İlişkin Basın Açıklaması". 23 Ocak 2018. <https://www.tccb.gov.tr/cumhurbaşkanlığı-sozculugunden/1695/89188/güvenlik-toplantısına-iliskin-basin-aciklamasi>.

TİKA. (2018). "Yapılan Araştırmaya Yönelik Hazırlanan 'Bilgi Notu'". Ankara.

UNHCR, "Syria Regional Refugee Response", https://data2.unhcr.org/en/situations/syria#_ga=2.9195637.1958257594.1544473660-1351710641.1544473660.

YENİDEN YAPILANDIRMA TÜRKİYE'NİN SURİYE'DEKİ MODELİ

MURAT ASLAN

Yeniden yapılandırmaya yönelik literatürde üç safha şeklinde ifade edilen süreci Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyindeki yeniden yapılandırma gayretleri dikkate alındığında on basamak şeklinde bir modelle açıklamak mümkün görünmektedir. Türkiye'nin güvenlik öncelikleri ve Suriye'deki çatışmaların sonuçlarının kalıcı ve sürdürülebilir bir stratejiyle yönetilmesi ihtiyacı yeniden yapılandırma gayretlerinin pragmatik bir anlayışla icra edilmesini gerekli kılmıştır. Bu çerçevede Türkiye öncelikle şunları amaçlanmaktadır:

- Sivil halkın ihtiyaç duyduğu acil hizmetlerin görülmesi
- Altyapı eksiklikleri giderilerek söz konusu bölgelerin yaşanabilir hale getirilmesi
- Yerel halkın kendi idaresini tesis etmesi suretiyle yerel düzeyde kurumsallaşmanın sağlanması
- Bölge halkının kendine yeterli hale getirilmesi

Sonuçta çatışmalarda yaşanan yıkımlar nedeniyle Suriye güncel bir vaka olarak ortaya çıkarken çatışmalar esnasında ve sonrasında yeniden yapılandırma girişimleriyle Türkiye dikkat çekici bir model teşkil etmektedir.